

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

Soitideligheden

i

Bordingborg lærde Skole

den 31te October 1836.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets- Bogtrykker.

*Almindelig Lov og Skolebestemmelser
for Bordingborg.*

Reformationens Mindefest feires paa Skolen den 31te October om Formiddagen Kl. 11 ved en dansk Tale af Rector og Cantater, som af Disciplene affynges før og efter Talen.

Enhver, som deler Kirkens og Skolens Glæde over den store Begivenhed, indbydes ærbødigt til at bivaane denne Fest.

Christian den tredies Minde,

fornyct i Anledning

af

den danske Kirkes

tredie Jubelfest 1836,

af

J. Suhr,

Rector.

Den første Halvdeel af det 16de Aarhundrede var en høist mærkelig, for Oplysningens og Menneſkehedens Ven glædelig Afdeling af den nyere Historie, og den har i mange Henseender Lighed med den Tid, i hvilken vi leve. Dengang, for trehundrede Aar siden, var ligesom nu en urolig, gærende, mod det Bedre og Fuldkomnere fremad stræbende Aand kommen over Europas Folkeslag, der vare opvakte, ligesom af en langvarig Dorskhed og Slummer. Ei, at man jo ogsaa før 1517 og 1789 havde følt Trykket af den bestaaende Indretning af Kirke og Stat, man havde tværtimod ofte længtes efter, ofte udkastet Planer til Forandringer, og til Afſkaffelsen af de meest raabende Misbrug og ved Aarhundreders Hævd rodfæstede Uordener, men man havde mere talt og skrevet om Reformer, end handlet for at sætte dem i Værk, og de Forsøg, som vare anstillede, og som havde havt et uheldigt Udfald, havde været affrækkende, og bragt Mange til den Tro, at Tingenes Stilling nu eensgang ei kunde være synderlig anderledes, end den var, og at de Mangler og Misbrug,

som man klagede over, vel maatte ansees som uadskillelige fra Menneskehedens Vilkaar. Mængden fandt sig altsaa med en Slags slev Kolighed i Alt, indtil den længe af Forsynet forberedede Begivenhed indtraf, som bragte en ny, Kraftens og Virksomhedens, Aand over den europæiske Menneskeslægt. I det 16de saavel som i det 18de Aarhundrede var det Tilfældet, at de Mennesker, som gavede det første Stød til Forandringen, og som toge den virksomste Deel i de første Begivenheder ei havde, eller kunde have mindste Formodning om, at Det, som de foretog sig, vilde have de store, vidtstrakte og varige Følger, som det siden under Forsynets Styrelse havde. De arbejdede Alle umiddelbar for deres nærmeste Kreds og for Opnaaelsen af et mere indskrænket Niemeed, og det var først efterhaanden ved Begivenhedernes uforudsæete Udvikling, at deres egen Synskreds blev udvidet, og de satte sig større, vigtigere Formaal, mod hvilke de vilde stræbe, uden at de dog nogensinde kunde formode, at de ved Dem foranledigede Forandringer i Forestillingerne om Menneskehedens høieste og helligste Interesser vilde udstrække sig saa langt, og bevirke Reformer i alle kirkelige og borgerlige Forhold næsten overalt, hvor der findes europæisk Befolkning og europæisk Cultur. Men, naar vi ved nærmere Undersegelse og Sammenligning af disse to mærkelige Gærrings- og Omdannelsesperioder, Reformations- og

Revolutionsaarhundredet, uegtelig finde mange Ligheder mellem dem, finde Meget, hvori de udmærke sig paa samme Maade frem for de tidligere Stilstandstider, og hvorved de for Forskeren og Menneſkevennen have ſaa tiltrækkende Interesſe, ſaa maae vi ogsaa indrømme, at Uovereensſtemmelſerne heller ikke ere ſaa, og Sandheden vil aſtvinge os den Bekjendte, at Sammenligningen ei altid falder ud til vor Tids Fordeel.

Den vigtigſte Forſkjel er den, at det 16de Aarhundredes Reforme vare næſten udelukkende af religiøs og kirkelig Natur, det 18des og 19des derimod fornemmelig af politiff. I Reformationsperioden vilde man bringe Sandhed, Klarhed og Orden ind i ſine egne, og ſine Medchriſtnes Foreſtillinger om Menneſkehedens Forhold til Gud og til den uſynlige Verden; i Revolutionstiden gjeldte det om at berigtige Begreberne om Statens Beſtemmelſe og Indretninger, om Forholdene mellem Regent og Folk og mellem de forſkjellige Classer af Folket, og om at forandre de udbortes borgerlige Forfatninger efter diſſe formeentlig rigtigere Begreber. Vel vil ingen Tænkende kunne negte diſſe Beſtræbeller ſin høie Agtelse, da han jo maa erkjende, at diſſe udbortes Forholds rigtige Ordning og de materielle Interesſers ætferdige Ledelse tildeels ere Betingelſer for Menneſkehedens gradviſe Udvikling og Forcædning, men dog

maae nødvendig en de Bestræbelsers have en ædlere og høiere Character, som sigte umiddelbar til at berigtige Forestillingerne om Alt, hvad der nærmest angaaer Menneskenes aandelige og evige Vel. Hertil kommer den store Forskjellighed, at det 16de Aarhundredes Reformatorer vilde (som jo maatte være en naturlig Følge af deres Bestræbelsers Formaal), udføre Alt med Gud, overeensstemmende med hans Villie og under hans Styrelse, hvorimod, i det mindste hos det Folk, mellem hvilket den politiske Gæring først udbred, en stor Deel ledte sig forsættelig fra Gud, og vilde hovmodigen ganske gaae paa egen Haand. Derfor maatte Følgerne blive saa særgelige, som vi kjende dem, deels af egen Erfaring, deels af den nyeste Historie. Allerede de Navne, som vi tillægge de to store Rækker af Begivenheder, Reformation og Revolution, betegne characteristisk Forskjellen mellem dem, idet de vise, at hiin udfertes, for det meste, med Besindighed, paa en lovmæssig Maade, og ved den rigtige Udvikling af de i Christendommens Væsen og i Kirkens Organisme liggende, men hidtil tilbagetrængte og undertrykte Kræfter; denne derimod vilde naae sin Hensigt ved Tilside sættelse og Overtrædelse af alle bestaaende Forhold, og ved udbortes physiske Magt ikke omdanne, men omstyrte. Dog vide vi jo ogsaa, at disse Benævnelser her finde deres Anvendelse, ikke som om de i alle Henseender passede

til de ved dem betegnede Begivenheders Natur, men fordi de i det Væsentlige og i de fleste Tilfælde bedst characterisere denne; thi ogsaa det 16de Aarhundredes kirkelige Reform havde sine, ikke ubetydelige revolutionære Partier (Billedstormen, Bondekrigen, Gjenløbernes Rige i Münster), og Revolutionen har jo fornemmelig kun fortjent dette Navn i Frankrig, og de nærmest ved dette Land liggende, og Det slavisk efterlignende Stater, hvorimod de tilsigtede politiske Forbedringer i mangfoldige Lande ere udferte og endnu udføres paa Reformernes sindige, hæderlige og for civiliserede og kristelige Stater ene værdige Bei. Det er da kun med Hensyn til det Hele, til Grundforskjellen mellem begge Begivenheders, enten mere paa det Aandelige, eller mere paa det Jordiske beregnede Retning, at vi indremme det 16de Aarhundrede Fortrin for det 18de og 19de; men i det Enkelte ville vi vel vogte os for at lovprise hiint, og fordømme disse, thi begge Perioder have herlige, lyse, frydefulde Partier ved Siden af sørgelige, mørke og ydmygende. Reformationen var i sin Begyndelse ædel og reen, og Udskielserne fulgte siden paa; Revolutionen derimod begyndte med Rædsler og Menneskeheden nedværdigende Optrin, hvorimod dens lysere, herligere Sider først længere hen viste sig, og (det bør vi haabe), under Forsynets Styrelse endnu længe ville vedblive at bære de glædeligste Frugter.

Vort Fædreland og dets Beboere kunde, som selv et Led i den sammenhængende Kæde af Stater og Folkestammer, der udgjøre det europæiske System, ikke andet end deeltage i de i andre Lande forefaldende Begivenheder, naar disse vare af den vidtomfattende og dybtindgribende Natur, som den kirkelige Reformation, der udgik fra Tyskland, og den politiske Revolution, hvis Bugge Frankrig var; men vi have atter her Grund til at takke Forsynet, og prise os og vort Land lykkelige derved, at vi paa faa og korte Undtagelser nær, kun have felt de velgjørende Følger af disse Gæring, og paa den reformatoriske Vej opnaaet en stor Deel af de Goder, som andre Nationer have maattet tilkæmpe sig ved Revolutioner, og altsaa dyrt kjebe ved de Uretfærdigheder og Gyseligheder, som ere i disses Følge. Tildeels have vi haat vort Fædrelands mere affondrede Veliggenhed at takke for denne, ei altid nok paastjennede Velgjerning, tildeels ogsaa Folkets mindre bevægelige og phantasifulde, end rolige, sindige og godmodige Natur, og endelig de Kongers personlige Character, som i de gæringsfulde Perioder have styret Statskibets Roer.

Det nærværende Tidspunkt, og den Mindefest, som vi nu forberede os til at feire, leder uvilkaarlig vore Tanker tilbage til de udmærkede, med sjeldne Lands og Hjertes Egenskaber udrustede Mænd, som for tre Aarhundreder siden virkede i vort Fædreland

til Reformationens Udbredelse og endelige Seier, og som, hver paa sin Maade i den ham anviste Virkefreds og efter det Maal af Kræfter, som Gud havde forlenet ham, bidrog mere eller mindre til, at denne herlige, evig glædelige og velgjerende Forandring udfertes paa en saadan Maade, at den, næsten upletet af Voldsomhed og Uretfærdighed, blev til desto større Belsignelse for Samtid og Efterslægt, og at vi, under Nydelsen af dens Goder tillige kunne med ublandet Glæde sætte os tilbage i den Tid, da den bevirkedes. Vel gif der i Danmark umiddelbar foran for den renere Læres fuldkomne Indførelse en Borgerkrig, den saakaldte Grevensfælde, som frembyder os enkelte, ikke mindre frygtelige Udbrud af den dyriske Naahed i Menneskenaturen, end andre Landes lignende Uroligheder; men, skjøndt det ei kan negtes, at de forandrede religiøse Anskuelser havde nogen Deel i denne Borgerkrig, for saa vidt, som Folket var overbevist om, at Evangeliets frie Forkyndelse ei vilde blive tilladt, saalænge Bisperne beholdt deres Magt og Indflydelse, og derved forbittredes mod disse: saa er det dog uimodsigeligt, at Krigen var endnu mere af politisk, end af religiøs Natur, da Lybeks Demagoger og Grev Christoffer bestemtes af ganske andre, end religiøse Bevæggrunde til at opvække denne Krig, og deres Medhjælpere i Danmark, de to bekjendte Borgermestere i Kjøbenhavn og Malmø havde meget

verdslige og for dem personlig vigtige Niemced med deres Foretagender, og den danske Almue vilde hævne sig for flere Aarhundreders Undertrykkelser paa den overmodige og rige Adel. Naar saaledes Danemarks sidste Borgerkrig (1533—36) ei var uden et religiøst Element, saa havde den dog overværende flere, og langt betydeligere politiske, og dens enkelte Rædsels-scener kunne derfor ei tjene som Modbeviis mod Det, som nylig blev bemærket, at den protestantiske Christen i Dannemark har dobbelt Aaledning til at glæde sig over den ham tildeelte Velgjerning, fordi Reformationen her blev indført med en Sindighed, en Værdighed og en Skaansel mod de Gammeltroende, som just ikke var almindelig i alle Lande. Sperger da den nulevende Slægt om, hvilke de fortrinlige Mænd vare, som for tre Aarhundreder siden kraftigen grebe ind i Tingenes Gang hos os, og ledede denne saa ønskelige, da mede os de herlige Navne: Tausen, Palladius, Bugenhagen, Mogens Sise, Erik Banner og fl., men vi mindes dog stedse om, at Begivenhederne vilde have udviklet sig i vort Fædreland langt anderledes, og vist nok mindre heldigen, dersom ikke en Konge af Christian den tredies Character havde bestegen Tronen, og under ofte meget vanskelige Omstændigheder styret med Sindighed og Retfærdighed Statens og Kirkes Anliggender. Det er derfor denne Konges Minde, jeg saa gjerne vilde bidrage noget til

at fornye hos den nulevende Slægt, og det er disse
 Blades Bestemmelse at virke dertil ved en kort Frem-
 stilling af de Begivenheder af Christian den tredies Liv,
 af hvilke hans elskværdige Personlighed meest fremly-
 ser. Af vort Fædrelands og Reformationens alminde-
 lige Historie, vil jeg derfor kun berøre saa meget, som
 staaer i nærmere Forbindelse med Kongens egen Færd.

Christian blev født den 12te August 1503. Fa-
 deren var Hertugen af Slesvigholsteen Frederik (Chri-
 stian den første's Søn), som residerede paa Gottorp,
 og ved den i Aaret 1490 foretagne Deling havde faaet
 Halvdelen af begge Hertugdømmerne, medens den an-
 den halve Deel var forbleven under Broderen, den
 danske Kong Hans. Frederik havde i Aaret 1502
 formælet sig med vor Christians Moder, Prindsesse
 Anna af Brandenburg, en Datter af Churfyrste Jo-
 han, som formedelst sin Lærdom og videnskabelige
 Uddannelse fik Tilnavnet Cicero. Blandt Annas Brø-
 dre vare de to mærkelige Joachim Nestor, som fulgte
 efter Faderen i Regeringen over Brandenburg, og
 viste sig som en blind Tjrer for den gamle Lære og
 Kirkeforfatning, og Albrecht, den yppige og pragt-
 syge Erkebisp af Mainz, som af Pave Leo forpag-
 tede Afsladshandelen i det nordlige Tydskland og ud-
 sendte Tjzel.

Om Christians Ungdom, om hans Opdragelse og Underviisning have vi kun faa Efterretninger og i meget almindelige Udtryk. Hvad vi vide derom indskrænker sig omtrent til, at hans Lærer var Wolfgang Uthenhofer, som siden blev Cansler hos Frederik den I. En Tidlang har Christian opholdt sig ved Morbroderen, Churfyrste Joachims Hof, og da Prindsen i sin Ungdom var meget livfuld og vild (Hvitfeldt siger: "Udi Ungdommen stillede han sig noget vild" og rasende an, saa hans Herr Fader ikke heller var "tilfreds med ham.") og Churfyrsten derimod af en streng, alvorlig Character, og i Alt fulgte tillidsfuld den ham omgivende katholske Geistlighed, saa har denne store Uovereensstemmelse neppe kunnet være af god Indflydelse paa Christian, og enkelte Udbrud af ungdommeligt Overmod ere maaskee ved det strenge brandenburgske Hof bleven lagt ham saaledes til Last, at derved Rygtet udbredtes om hans uordentlige Ungdoms Liv, som siden i Maret 1533 blev anført som Bevæggrund, hvorfor man ei valgte ham til Konge.

Da den siden som Feltherre navnkundige Johan Rantzau, efter at have gjort vidtløstige Reiser i Europa og Orienten, kom tilbage til sit Fædeland, Holsteen, i Maret 1520, blev han Hofmester hos den dengang syttenaarige Prinds, og i Selskab med Rantzau og med Morbroderen Joachim af Brandenburg gjorde Christian 1521 en Reise til Worms for at

bivaane den mærkelige Rigsdag, paa hvilken den unge Kaiser Carl førstegang samlede med Rigets Stønder, og Luther var indkaldt for at retfærdiggjøre eller tilbagefalde sine kjetterske Ytringer. Hvad han her saae og hørte maatte sikkerlig gjøre det varigste og dybeste Indtryk paa hans fyrige, for Alt Stort og Edelt modtagelige Mand. Han var her Vidne til et af de herligste, om Menneskenaturens Adel stærkest viduende Optrin, da Luther den 17de April, styrket ved sin klippefaste Tro paa Gud, og med Tankerne ene henvendt paa Pligtens og Samvittighedens ubortviseelige Krav fremstod for Europas mægtigste Monark og samtlige tydske Fyrster, og ei kunde føre de faa Ord over sine Læber, som kunde have reddet ham fra al Forfølgelse og fra enhver Fare. Ogsaa for Christians Dre led, ogsaa ind i hans Sjæl trængte de evig mindeværdige Ord: Her staaer jeg; jeg kan ei andet. Gud hjælpe mig! Ogsaa han hørte tale om, hvorledes Luther, naar hans velmenende, og for ham ængstelige Venner raadede ham til nogen Eftergivenhed, svarede dem: "Er dette Værk af Mennesker, da vil det af sig selv forgaae, men er det af Gud, da ville J ikke kunne forstyrre det". Af flere Beretninger om Rigsdagen i Worms vide vi, hvor overordentlig et Indtryk Luthers Ord og hans hele Færd gjorde paa de Tilstedeværende, endog paa dem, som i Forveien vare indtagne imod ham, og

naturlig maatte dette Indtryk være meest levende og stærkest hos de Yngre af ædel Natur og aaben, usfordærvet Sjæl. Her lærte Christian, at der er en Lov, som byder med Nødvendighed i det bedre Menneskes Bryst, og som erkjendes og adlydes med Villighed i Forhold til, som Mennesket har læstrevet sig fra Egoismens og den lavere Sandfælsigheds Baand; her saae han hvad Kraft den religiøse Overbeviisning kan give et Menneske; her vakte vist nok den Kjærlighed til og Beundring for Luther, som han stedse vedblev at føle for ham, og derved lagdes vel den faste Grundvold til den Hengivenhed, som Christian fra nu af viste for Reformationens store Anliggende, og den uindskrænkede Tillid, hvormed han siden i alle Sager af kirkelig Natur led sig raade og lede af Luther.

Churfyrsten af Brandenburg rebede ogsaa i Worms sit fiendtlige Sindelag mod Luther, da det var ham, som fornemmelig drev paa Actserklæring imod ham. Om Christians Ophold i Worms har man endnu Fortællingen om en Ubesindighed, hvori han dengang gjorde sig skyldig, og som blev taget ham meget ilde op, og vist har bidraget en Deel til at udbrede det ufordeclagte Rygte om hans Ungdoms Wildskab. Han bivaanedes engang en Munks Præken, og stod lige under Prækestolen. Da det Reb, som ved Bæltet holdt Prædikantens Kappe sammen, faldt ned igjennem en Sprække i Gulvet af Prækestolen, kunde Chri-

Christian ei modstaae Fristelsen at slaae en Knude paa samme, hvorved Munkens fandt sig fastbunden til sin Prækestol, og blev til Latter for Tilhørerne. Sungen gjorde megen Opsigt, da Munkens klagede over den ham tilseiede Fornærmelse, og ingen vidste Gjerningsmanden, men Christian angav sig selv for Kaise-ren, for at ingen uden Grund skulde mistænkes. At billige denne Handling eller forsvare den kan vel ikke falde nogen Fornuftig ind, men man vil maaskee see den i noget mildere Lys, naar man betænker, at Munkens, ligesom Alt, hvad der eiendommelig tilhørte den katholske Kirkeforfatning og Gudstjeneste, vel just ved Det, som dengang skete i Worms, og var Gjenstand for almindelig Dmtale, var bleven endnu mere forhadet og ringeagtet, end hidtil, og sandsynligt i det mindste er det, at Munkens Præken ved sit Indhold endnu mere har bidraget til at bringe Christian i den overgivne Stemning, hvori han glemte, hvad Sømmelighed kræver. Formodentligt har Christian i Worms gjort Bekjendtskab med Luthers Ven, den lærde unge Pomeraner, Peter Svave, og efter sin Hjemkomst omtalt ham for sin Fader og anbefalet ham til ham, thi i Maret 1523 blev Svave indkaldt fra Pomern, og kom i Frederiks Tjeneste som hans Raad.

    Hvad Christian efter sin Tilbagekomst meddeelte sin Fader om Luther, og om Alt, hvad han i Ud-

landet havde hørt og læst om den fra Wittenberg udgangne Bæring i Religionsvæsenet, har vel fornemmelig stemt Frederik til Fordeel for Reformationen. Fra nu af finde vi ogsaa, at den unge Prinds er af Faderen brugt til adskillige vigtige Sagers Afgjærelse. Saaledes, da Frederik endnu som Hertug var kommen i heftige Stridigheder med sin Brodersøn, den lidenskabelige danske Konge, Christian den anden, og ikke fandt det raadeligt selv at indfinde sig ved et til Forlig ansat Møde med ham, sendte han Christian i sit Sted. Da han efter Indbydelse af den jydskke Adel i Maret 1523 tog imod Regeringen i Danmark, men maatte ved Beleiring tvinge Kjøbenhavn, som endnu holdt med den bortreiste Christian den anden, overdrog han, medens han selv var fraværende, Anførselen over Beleiringshæren til Christian, og det var ogsaa Denne, som i Begyndelsen af 1524 afsluttede Capitulationen, ved hvilken Kjøbenhavn blev overgivet. Den Tillid, som Frederik ved disse og flere Leiligheder viste sin Søn, uagtet hans Ungdom, synes at være et meget afgjørende Beviis for, at den Letsindighed og Overgivenhed, som forekastes ham, enten aldrig har gaaet saa vidt, at den skadeligen har indvirket paa hans bedre Natur, eller allerede dengang havde vejet for en alvorligere Stemning, for Sindighed og Fornuft.

Ved Kjøbenhavn's Betvingelse var Frederik kommen til rolig Besiddelse af Regeringen i Danmark og indsatte nu Christian til sin Stattholder i Hertugdømmerne. Han tog sin Resident's i Hadersleb, og Maret efter formælede han sig med Dorothea, Prindsesse af Sachsenlauborg. Kantsau, hans forrige Hofmester og Ledfager paa Reisen, blev nu hans Hofmarskalk og Raadgiver. Som Bestyrer af Hertugdømmerne vedblev den unge Prinds med Iver at interessere sig for og at befordre den renere Læres Udbredelse. Han havde ved sit Hof to evangeliske Præster (den ene af disse var Meklenborgeren Johan Vandal, som siden blev første lutheriske Bisp i Ribe) og i 1526 indkaldte han endnu fra Magdeborg Eberhard Weidensee, for deels ved Samtaler med ham at faae endnu næiere Kundskab om den lutheriske Lære og befæstes i sin Overbeviisning om dens Sandhed, og deels benytte hans Raad og Veiledning ved de i Hertugdømmernes Kirkeforfatning nu nødvendige Forandringer. Ved den hurtige Fremgang, som Reformationen gjorde mellem Folket, var det vist nok Pligt for Regeringen i Tide at gribe ind i Tingenes Gang og give de attraaede Reformer Lovligheds Præg, hvis den ikke selv vilde forskyldte det ved sin Forsømmelse, at Billedstormen og andre Sværmerier forstyrrede og vanzirede det begyndte store Værk. Hertug Christian lod til den Ende i 1527 foranstalte en Kir-

Revisitation i begge Landene af Herman Taast, Weidensee og fl.; men ved den Forlegenhed, hvori man her, som overalt, var for at finde dygtige Lærere for de nu protestantiske Menigheder, kunde man ikke være streng i sine Fordringer, og heller ikke var det altid muligt neie at prøve de nye ansatte Præster, og saaledes lykkedes det for en Gjentæber, Melchior Hofman at blive beskikket til Præst i Kiel. Her foresøgte han at udbrede sine vrangte Lærdomme, og skaffede sig ogsaa Tilhængere, og da man blev opmærksom paa ham, befalede Frederik den første, at hans Religionsmeninger neiere skulde prøves ved en Samtale med ham. Bugenhagen, som dengang just opholdt sig i Hamborg for her at ordne Kirkeforsætningen, blev indbuden til at holde en Disputation med Hofman. Den fandt Sted i April 1529 i Flensborg under Christians Præsidium, og da Bugenhagen og de øvrige tilstedeværende lutherske Theologer havde overbeviist sig om Farligheden af Hofmans Lære, blev han affat, og det blev betydet ham og alle hans Tilhængere at forlade Landet. Saa vigtig en Deel tog Christian allerede for sin Tronbestigelse i den Tids religiøse Væring, og vi kunne ingenlunde drage i Tvivl, at dette jo var ham et dyrebart Hjertesanliggende.

At han kunde blive Faderens Gftermand i Danmark, var der længe ingen Sandsynlighed for, thi han var alt for slet anskreven hos de dengang endnu

mægtige katholske Biskopper. I Færstningen efter Christian den andens Fordrivelse gav man Denne Haab om, at hans eneste Søn, Johan, kunde faae Regeringen i Danmark efter Kong Frederik den førstes Død, og Denne havde selv intet derimod, men den fordrevne Konge vilde i Tillid til Bistand af sin mægtige Svoger, Carl den femte, intet here om Forslig paa dette Vilkaar, hvormed han troede ligesom at erkjende Retmæssigheden af sin egen Fordrivelse. Der- ved bleve de danske Stænder bragte til at forandre deres Tanker, og nu vilde de bestemme en af Frederiks Sønner til hans Eftermand. Den ældste, Christian, ønskede de dog, vel fornemmelig af den før berørte Grund, ikke at have til Konge, og de fleste tænkte derfor paa at vælge hans yngre, i Maret 1521 fødte Halvbroder, Hans, som ei var ældre, end at han endnu, rigtigen ledet og opdragen af den danske Geist- lighed, kunde blive en god, oprigtig Katholik. Han blev opdragen paa Nyborg Slot, og fik Peter Svave til Lærer. Dette Valg var da neppe Bispernes, men Faderens. Da Successionen i Danmark syntes saa uvis, vilde Kongen sikke sin ældste Søn Re- geringen i Norge, og dette har vel været den for- nemste Bevæggrund til, at Christian i 1529, ledsa- get af sin Gemalinde, gjorde en Reise til Norge, hvorhen Faderen ofte havde havt i Sinde at reise for at lade sig krone, men aldrig var kommen. Fire

danske Rigsraader ledsagede Christian til Opflo, og
 disse underhandlede med nogle norske Rigsraader om
 den fremtidige Forbindelse mellem Rigerne, og om
 at faae Christian erkjendt som arveberettiget til Norge.
 Om det første blev man enig, og et eget Document
 blev udfærdiget, hvorved erklæredes, at Norge, som
 hidtil, skulde have Konge tilfælles med Danmark,
 men Christians Arveret vilde man ikke erkjende, hvor-
 paa han, uden videre at gjere Fordring herpaa, vendte
 tilbage, efter et Ophold af nogle Maaneder i Norge.
 Mere er os ikke bekjendt om Christians Foretagender
 før Faderens Død, som indtraf den 10de April 1533.
 I Hertugdømmerne modtog Christian i eget og i sine
 umyndige Bredres Navn Stændernes Hylдинг i Kiel,
 men Danmarks Skjebne skulde bestemmes paa en
 Rigsdag i Kjøbenhavn Et. Hans Dag samme Mar.
 Christians Hengivenhed til Protestantismen var almin-
 delig bekjendt, og da det Partie af Rigsraadet, som
 af denne Grund ikke ønskede ham til Konge (samtlige
 geistlige og en Deel af de verdslige Raader) vel ogsaa
 frygtede for, at hans personlige Nærværelse skulde gjere
 et for ham alt for gunstigt Indtryk paa Folket, saa
 indbed man ham ikke til Rigsdagen. Dog udsandt
 sig ved den to holsteenske Udelsmænd, som Ufsendte
 fra Hertugen, for at anbefale til Stænderne en af
 den afsdøde Konges Søner. Saa langt var Chri-
 stian fra at ville udelukke eller fornærme sine yngre

Bredre. Han erkjendte derimod Stændernes fulde Valgfrihed, og ønskede kun, at man ved Valget ei forbigik Kongefamilien. Desværre! var Danmark's Skjebne dengang i de egennyttigste Menneskers Magt, og den sørgelige Beslutning blev tagen, at Tronen i et heelt Aar skulde staae ubesat (hvo maa her ikke tænke paa de romerske Senatorers Udsærd efter Romulus's Død?), men under al den Lavhed og Lumpenhed, som denne Rigsdags Forhandlinger røbe, er det glædeligt at bemærke, at der dog blandt Rigsraaderne selv fandtes dem, som misbilligede den tagne Beslutning, og havde Mod til at protestere imod den. Rigets Hofmester, Mogens Gise og Rigsraaden Erik Banner (den samme til hvis Bevogtning Gustav Basa havde været anbetroet paa Kalløe Slot) erklærede frimodigen, at de ikke vare komne til Rigsdagen for at befordre Bispernes Interesse, men for at give Danmark en Konge, og at de ikke vilde have paa deres Samvittighed alle de Ulykker, som et Interregnum maatte bringe over Riget. Bisperne og de øvrige Raader toge ei Hensyn til denne Protest, og de to Hædermænd forlode Rigsdagen og droge bort fra Hovedstaden under Bisaldsyttninger af Folket, og en stor Deel af Adelen, der tænkte som de. Ret som om Hevnen for denne mod Folket begangne Forbrydelse skulde følge umiddelbar paa den, og træffe just dem, som vare dens fornemste Ophavs-

mænd, landede i Sommeren 1534 Lybekernes Hær under Grev Christopher, thi i den nu udbrydende Borgkrig (Grevensfeide, eller rettere Borgemesterfejden) søgte Mmuen, hvor den havde Magten, i rigelig Maade paa den høiere Bestlighed og mægtige Udel at gjengjelde den Bold og Uret, som den i saa mange Aarhundreder havde maattet lide af disse privilegerede Stænder. Christian førte i eget og sine Brødres Navn Regeringen i begge Hertugdømmerne, og imellem disse Lande og Kongeriget var sluttet en saakaldet Union, hvorved begge Parter forbandt sig til bestandig Fred og gjensidig Understøttelse imod andre Fiender. Ved den i Kongeriget herskende Gæring var Christian i Færstningen en rolig Tilskuer, og lod sig ei bevæge til at benytte den til sin personlige Fordeel, uagtet han vel kunde have gjort det, og det ei manglede paa Opmuntringer og Fristelser dertil. Først gjorde nemlig den bekjendte Lybekske Demagog Wullenweber i Forbindelse med de to Borgemestere i Kjøbenhavn og Malmø ham det Tilbud, at de vilde til Trods for Rigsraadet og Bisperne skaffe ham Regeringen, men han vilde ei indlade sig med dem, men erklærede ei uden ved lovligt Valg at ville bestige Tronen. En lignende Opfordring skete til ham af de vakkre, for Fædrelandets Skjebne ængstlig bekymrede Udelsmænd, Gise, Banner og Mogens Gyldestjerne (den samme, som saa tappert forsvarede Aggershuus Fæstning mod

Christian den anden, og var Broder til Bispen i Odense, Knud Gyldestjerne). Disse kom selv til Christian og bade ham blot at rykke ind i Nørre Jylland med noget Mandskab, og forsikrede ham da om den kraftigste Bistand, til at faae Regeringen: de søgte at gjere ham det indlysende, at han derved ei blot vilde beforde sit eget Vel, men ogsaa forsægte den ham saa vigtige protestantiske Lære, og sandsynligen forekomme mange Farer og Ulykker, som truede Dannemark. Christian blev standhaftig ved sit Forsæt, og mod alle deres, vist nok vægtige Grunde satte han blot den, at Det, som de forlangte af ham, stred mod hans Samvittighed. Han vilde oppebie Valget, ei fremtvinge det: han vilde ei staae sin Broder Hans i Veien, eller ved Blodsudgydelse eller List skaffe sig Kronen. Melanchthon lovpriser Christian, og, som vi troe, med Rette for denne ædle Handlemaade, og anfører ham, som et Mønster paa et broderligt Sindelag. Andre have villet finde, at Klogskab har været Christians Drivehjeder ved denne Leilighed, og hvo tør her fælde en afgjørende Dom? hvo tør vel anmasse sig at see ind i det menneskelige Hjerte, og der maale og veie de forskjellige Bevæggrunde, som bestemme til en vis Handlemaade? Dog synes det, at vi efter Alt, hvad vi forresten kjende til Christians Tænkemaade maae antage, at Retfærdighedsfølelse og Agtelse for Pligt have en

endnu større Deel i hans Handlemaade, end Politik. Skulde da Christian forgjæves have været Vidne til Luthers Sjælsstorhed i Worms? skulde han kun kunne beundre, og aldeles ikke efterligne den? At det havde været til Danmark Lykke, om han havde laant Dre til Gixes og de andre Adelsmænds Opfordringer, det maa synes upaatvivleligt.

Da Lybet havde besluttet at sende en Flaade og Tropper til Sjælland, fandt det, at det ogsaa var overeensstemmende med dets Interesse at bekrige den med Danmark saa nøie forbundne slesvigholsteenske Hertug, og for at faae en passende Anledning dertil, forlangte Republikens Feltherre, Grev Christoffer, af Hertugen, at han skulde sætte hans Nærpaarørende, den fangne danske Konge, i Frihed. Da Christian svarede, at dette ei kom an paa ham alene, men paa Kongen af Sverrig og de danske og holsteenske Raa-der, og det derfor var ham umuligt at seie Grevens Forlangende, saa bred denne ind i Holsteen, besatte en Deel Stæder og edelagde Landet, men dette skete kun for at henvende det danske Rigsraads Opmærksomhed til denne Kant og svække Kræften til Modstand i Sjælland, som var udseet til det egentlige Angrebspunkt. Kort derpaa trak Christopher sine Tropper ud af det Holsteenske, bragte dem ombord ved Travemünde, og landede med dem ved Skovshoved, nordlig for Kjøbenhavn. Christian, understøttet af

sin tro Rangkau, beleirede nu Lybek selv. Grev Christophers Augreb og den Gæring, som samme strax foranledigede mellem Borger- og Bondestand i Sjælland og Skaane, viste endelig Adelen og Biskopperne, i hvilken farlig Stilling deres upatriotiske Udfærd havde bragt Fædrelandet, og at et Kongevalg strax maatte skee, dersom Kræfterne til Modstand skulde forenes. De i Jylland værende Rigsraader forsamlede sig i Rye (dengang en lille Kjøbstad, nu en Landsby ved Skanderborg) og valgte den 4de Juli 1534 efter nogen Modstand fra Bispernes Side Hertug Christian til Dannemarks Konge, og det samme besluttede den fynske Adal i en Forsamling i Hiallese i Nærheden af Odense. Ufsendte fra begge Provindsler reiste til Holsteen, hvor de i Preetz meddeelte Christian det skete Valg, og nu troede han uden videre Bægning at burde modtage det, thi det gjeldte nu om at befrie Landet fra en allerede udbrudt Krig, og dertil behøvedes Mandes Mod og Kløgskab, Tapperhed, Virksomhed og slige Anstrengelser, som ei kunde forlanges eller udvises af en trettenaarig Prinds, som Hans, den ældste af hans Stifbredre, og endnu mindre af de to yngre, Adolf og Frederik. Under de misligste Omstændigheder, da Dannemarks Rolighed og Lykke skulde tilkæmpes ved Farer og meiefuld Anstrengelse, modtog altsaa Christian Valget til Konge, og just disse Omstændigheder var det vel, som i Følge hans religiøse

Stemming bragte ham til at ansee det for Gubdommens Kald, at han skulde paatage sig den Byrde, som ingen af hans Bredre kunde bære. Det var atter de tre før nævnte Adelsmænd, Gise, Banner og Gyldestjerne, som i Rye dreve Valget igjennem, og de have derved erhvervet sig gyldigt Krav paa Samtidens og Eftertidens Erkjendtlighed. I Dannemark udbredte Opstanden sig bestandig videre; thi, da Lybekske listigen foregave, at de ene kæmpede for den fangne Konges Rettigheder, og Almuen troede kun ved Christian den andens Tronbestigelse at see bedre Tider inøde, kunne vi ei finde det forunderligt, at den af al Magt understøttede Grev Christopher. Fyen gik over til hans Partie, og da Skipper Clemens sendtes af ham over til Nørre Jylland, var ogsaa denne Provindses Almue snart bragt til at reise sig mod Adels og Geistlighed. Hurtigen maatte der sættes en Dømming mod Strømmen, hvis denne ei skulde oversvømme og bortrive med sig den hele Statsbygning, og derfor ønskede den nylig valgte Konge at slutte, som Hertug, Fred med Lybek, for at kunne anvende sin hele Styrke til Kongerigets Redning. Allerede i længere Tid havde han holdt Lybek indsluttet fra Landsiden, og saaledes tilføiet Borgerne stor Skade ved at affære dem fra al Forbindelse med Nabolandene, og da en ny Forandring i Lybeks Forfatning atter havde indskrænket Folkepartiet, hvis Ordfører og Le-

der Wullenweber var, saa var Republikken ogsaa villig til Fred med Christian, og denne blev sluttet 18de Nov. 1534. Sagernes Stilling og begge Parters Interesse gjorde denne Fred ensfelig for dem, men forunderligt maatte det synes, at to krigsførende Magter sluttede Fred med hinanden paa den ene Krigsskueplads for des alvorligere at medes paa den anden. Det var, for at benytte en nyere Skribents passende Eignelse *), som om Lybek og Christian enedes om at binde deres heire Arm fast til Kroppen, men at slaaes desto hidfigere med den venstre. Da Christian saaledes havde sikket Hertugdømmerne, hindrede den sildige Marstid ham ikke i at komme sine betrængte Underfaatter i Nørre Jylland til Hjelp. Den egentlige Anførsel over sin Hær overlod han til Johan Rankau og Grik Banner, som fra det Slesvigske brøde ind, forenede sig med Kongens Venner i Jylland, og dreve det grevelige Partie tilbage til Nalborg. Her vilde Clemens udholde en Beleiring, og de Kongelige omringede Byen, som efter faa Dages stormende Angreb blev erobret den 18de December. Byens Skjebne var haard: den blev plyndret, og Mange nedsabledes. 2000 Bønder tilfattede Livet, Resten reddede sig over Fjorden til Bendshøsel, og Clemens blev tagen til Fange. Han blev bragt til Solding, hvor han to Uar der-

---

*) Barthold i Raumers historisches Taschenbuch 1835 pag. 95.

paa blev henrettet. Beklagelige vare Følgerne af denne Opstand for de jydſke Bønder, thi ved Viborg Landſting bleve de ſom meensborne og Oprørere (Chriſtian havde nemlig i Forveien paa et Møde i Horsens ladet ſig hylde af Jyderne) dømte fra Liv og Gods, og ſkjendt Livet ſkænkedes dem, maatte de mange frie Selveiere overlade al deres Eiendomsret til Kongen, og de, ſom ei vare Selveiere, maatte med Penge og Gods kjøbe deres Liv. Af Selveierne fik en Deel deres Eiendom tilbage mod at erlægge ſtore Summer, og diſſe herved indkomne Penge ſatte Kongen i Stand til at lenne de fremmede Krigsfolk, han havde i ſin Tjeneste. For Diebliffet bleve ſaaledes den jydſke Bondeſtands Vilkaar betydelig forværrede, hvilket i alle Lande og til alle Tider har været Følge af Bondeopſtand, men vilde man paa Grund heraf beſtylde Chriſtian for Haardhed, vilde man viſt nok gjøre ham Uret. De Omſtændigheder, under hvilke Landſtingsdommen blev fældet, og Chriſtians Forhold til Adelen retfærdiggjør ham hos den Billigtænkende, der veed, hvor ofte Regentere, iſær i hine Tider, da deres Hænder vare ſaa bundne, have maattet handle anderledes, end Hjertet tilſagde dem. Hvor gjerne Kongen enſkede at bringe Krigen til Ende uden ſtørre Blodsudgydelse, viſte han derved, at han endnu i Slutningen af Maret 1534 indbed Grev Chriſtopher til en mundtlig Samtale, ſom fandt

Sted i Colbing. Kongen tilbød ved denne at ville betale Greven en Pengesum for Afstaaelsen af de Proviindsler, han havde i sin Magt, men Christopher vilde ei vide af Forlig paa andre Betingelser, end at Riget blev deelt saaledes, at Christian den tredie beholdt Hertugdømmerne og Nørre Jylland, men Christian den anden fik Verne, Skaane, Halland, Vlesking og Norge. At samtykke i en Deling af Danmark stod ikke engang i Christians Magt, og den ulykkelige Krig maatte altsaa fortsættes. Denne tog dog i Maret 1535 en Vending, som var ganske til Kongens Fordeel. Skaane blev erobret tilbage ved de Svenskes Hjelp, hvis Konge Gustav Basa stod Christian trolig bi, da begge i denne Sag havde samme Interesse. I Januar 1535 landede de kongelige Tropper i Fyen, og uagtet den Forstærkning, som Lybekkerne havde faaet fra Tydskland under Greverne af Hoya og Tellenburg seirde Rankau ved Ornebjerg og hele Fyen blev nu rensset for de Grevelige. For at fuldende Danmark's Befrielse og med Held bekæmpe det, som Sæmagt, stærke Lybek behøvede Christian Skibe, og disse havde han ikke, men ogsaa denne Vanskelighed lykkedes det ham at borttrydde derved, at han bevægede begge sine Svogre, Gustav Basa og Hertug Albrecht af Preussen, til at sende ham hver 10 Skibe. En Deel bleve udrustede i Danmark selv af Bisperne og den rige Adels paa Kongens Par-

tie, og Peter Skram blev Anfører for den samlede kongelige Flaade, og gjorde ved sit raske Mod Fienden betydelig Afbræk. Da Fyen var bragt til Lydighed, landede Christians Hær uden Hinder i Sjælland, og leirede sig ved Njege, hvorfra den siden drog mod Kjøbenhavn, og begyndte Hovedstadens Beleiring. Atter stod Christian da, ligesom 12 Aar tidligere, som Fiende for Kjøbenhavn, men da Byen i Førstningen var velforsynet med Levnetsmidler, da Borgerskabet i Forbindelse med Lybekkerne, og ledet af den virksomme Borgemeester, Ambrosius Bogbinder, gjorde den standhaftigste Modstand, og Kongen desuden paa samme Tid, da han laae for Kjøbenhavn, lod adskillige andre Byer og Slotte angribe, og derved maatte fordele sin Styrke, saa trak det sig dennegang i Langdrag med Byens Erobring. Tre Rigsraader, Aarhus Biskop Ove Bilde, Hofmesteren Mogens Gise og Erik Krummedige, opholdt sig imidlertid i Roeskilde, hvor de, som et Regentskab, stode i Spidsen for den borgerlige Regering, saalænge Christian selv var beskjæftiget med Krigen. Fra Leiren ved Kjøbenhavn begav han sig over til Skaane, hvor han modtog Folkets Hylдинг, og herfra tiltraadte han, uagtet Mange raadede ham derfra, en hurtig Reise med et lidet Følge til Stokholm, i September 1535, for at gjøre personligt Bekjendtskab med sin Allierede og Svoger Gustav (denne var gift med en

Sester til Christians Gemalinde) og aftale med ham de Forholdsregler, som maatte træffes mod Christian den 2^{dens} mægtige Slægt, og de Fiendtligheder, som det burgundiske Hof truede med. Man har Grund til at antage, at Christian ikke har været meget tilfredsstillet ved det personlige Møde med Gustav, thi Dennes lidenskabelig heftige og mistænksomme Character er bekjendt nok, og den var ganske det Modsatte af Christians, og skjendt det er aldeles usandsynligt, hvad et Rygte siden fortalte, at Gustav skulde have havt farlige Anslag for imod Christian, og at denne ved sin Afsked med Dronningen af Sverrig blev underrettet om den Fare, han saa heldigen havde undgaaet, saa maa man dog formode, at Eligt ikke kunde opdigtes og finde Tiltro, med mindre man af Deres Fortællinger, som havde fulgt Christian til Stokholm, havde havt Underretning om ubehagelige Optrin mellem Kongerne. Kort efter Kongens Tilbagekomst fra Stokholm indløb Tidenden om den svenske Dronnings pludselige Død, og denne vilde Rygtet da atter bringe i en mistænkelig Forbindelse med Det, som formeentlig var forefalden mellem Svogrene, men foruden at sliig Nederdrægtighed aldeles ikke stemmede med Gustavs Tænkemaade, saa gjendrives Rygtet ogsaa derved, at han skal have taget sig sin Gemalindes Død meget nær, og at det projekterede Forbund mellem Dannemark og Sverrig virkelig kom i Stand. I No-

vember 1535 lykkedes det for Hansestædernes Flaade at bringe en betydelig Tilførsel af Levnetsmidler ind i Kjøbenhavn, hvorved det blev muligt for Borgerne og de Grevelige at forsvare Byen endnu i nogle Maaneder. Dette Uheld troede Kongen vilde være forebygget, dersom ikke Skram, som kort i Forveien var bleven saaret i Venet, havde derved været hindret fra at commandere sin Flaade. Christian besegte den saarede Kriger paa hans Sygeleie, og sagde til ham: "Harde Du, min Søn! været tilstede, vilde denne Ulykke ei være indtruffen".

Lybek blev endelig fjed af Krigen, da det maatte berygte ved længere Modstand mod Christian at forbitte denne saaledes, at han maaskee, som Konge, kunde berøve det de Fordele og Rettigheder, det hidtil havde været i Besiddelse af i den nordiske Handel, og da desuden en streng Dom og Trudsel af Kammerretten havde atter bevirket en Forandring i Lybeks Forfatning, hvorved Demokratiet blev fuldkommen styrket, Wullenweber affat fra Borgemester Embedet, og den gamle Øvrighed tilbagekaldt og gjenindsat, saa var det naturligt, at Krigen i Dannemark, som var bleven opvakt af den nu styrkede Demagog, ei mere havde den forrige Interesse, og saaledes blev i Februar 1536 Freden sluttet i Hamborg mellem Lybek og Dannemark. Republikken lovede ei mere at understøtte Kjøbenhavn og Malmø, men at tilbage-

falde de Lybekke Tropper derfra, og gjøre alt muligt for at bringe disse Byer til at overgive sig. Christian derimod bekræftede Lybekkerne deres tidligere Privilegier, og tilstod dem at oppebære Indtægterne af Bornholm i 50 Aar fra Fredens Datur. Vel kunde denne Fred endnu ikke bevæge de mod Adelen saa heftig forbittede Borgere i Malmø og Kjøbenhavn, og deres Borgermestere til at underkaste sig, og de fremmede Lykkefrister, Grev Christopher og Hertug Albrecht af Mecklenborg, der senere var sendt over af Lybekkerne, som Anfører for deres Hær, vilde heller ikke strax opgive deres ærgjerrige Planer, og de fortsatte derfor endnu i nogen Tid Modstanden. Malmø, som var mere uafhængig af de Fremmede, aabnede dog sine Porte i Marts, men Kjøbenhavn udholdt den rædsomste Hunger og en tyrannisk Behandling af de tydske Krigere, og af sin egen tydske eller tydsksindede Dyrighed, inden det overgav sig i de sidste Dage af Julii 1536. Byen beholdt sine Privilegier, og begge Fyrsterne kunde, efter at have i den danske Leir gjort Afbigt for de store Ulykker, de havde bragt over Riget, uhindrede drage til deres Hjem. Christian viste da atter ved denne Leilighed en skaanselfuld og menneskekjærlig Behandling, og var mere betænkt paa at berolige og ophjælpe det ulykkelige Land, end at tage Straf over dets indvortes og udvortes Fiender. Den 6te August holdt Chri-

stian, Iedsaget af sin Dronning, sit Indtog i Hovedstaden, som efter saa langvarige Lidelser fremstillede et sørgeligt Billede paa Nød og Jammer.

At fortælle Christians Foretagender, som Konge i hans noget over 22 aarige Regering vilde være at fortælle Danmark's Historie i denne Periode, og dette kan ikke være disse Blades Bestemmelse. Det maa være nok at fremhæve det Vigtigste og Det, som kan sætte os i Stand til at danne os en Forestilling om hans Character, som Menneske og Statsstyrer. Den Grundsætning, som Kongens store Sønnesøn Christian den fjerde vedkjendte sig, som Regel for sin hele Regering, i det han valgte den til sit Symbolum, den, at det er Gudsfragt, som giver Staterne Styrke, efter den handlede ogsaa Christian den tredie, thi gjennem hans hele Regering gaaer, efter den Tids Maa, en religiøs Grundtone. Christelig Sandheds Udbredelse og den christelige Læres Efterlevelse var for Kongen et Hjertesanliggende, og uagtet vi indrømme, at hans Bestræbelser for at fremme disse store Formaal ikke vare frie for menneskelig Svaghed og for enkelte slige Overdrivelser, som vi nu have lettere ved at erkjende for saadanne, og derfor ønske bortfjernede, saa er det dog uimodsigeligt, at denne Stemning udgik fra en dyb Afgtelse for den aandelige og ædlere Natur hos Mennesket, og viste sig i en om og skaanende Behandling af enhver Gjen-

stand, som stod i Forbindelse med den. Deraf kom det da, at, ligesom Kirkens Reform var det første Regeringsarbejde, som Christian foretog sig, saaledes var Universitetets Fornyelse, Latinskolernes Forbedring og flere Skolers Oprettelse det næste. Hvorledes Reformationen indførtes i vort Fædreland, tør vel forudsættes som bekjendt for de Fleste, om ikke af ældre og udfærligere Bøger (som de af Pontoppidan og Münter) saa dog af de mindre, som i Uledning af vor Kirkes forestaaende Jubelfest ere udgivne af Pastorerne Rohmann og Luplau. Jeg vil derfor blot minde om, at Forandringen blev hos os udført med en sindig Rolighed, med bestandigt skaanende Hensyn til Andres Rettigheder og religiøse Overbeviisning, som i hine Gæringstider just ikke var almindeligt, og som for en Deel udgik fra Kongens Tænkemaade og Anskuelser. Bispernes Fængsling blev vel baade her hjemme og i Udlandet af Mange lagt Kongen og hans protestantiske Raadgivere til Last, som Gaardhed, men Enhver, som næiere kjender Tidens og Landets Wilkaar, vil indrømme, at denne Forholdsregel var gavnlig, ja aldeles nødvendig, dersom nye Uroligheder skulde forekommes, og Menneskeblod nu spares. Om nogle af Bisperne kunde man med Visshed forudsce det, f. Ex. om Rennau i Roeskilde, Jørgen Friis i Viborg og Stygge af Berglum, at de ikke uden Modstand vilde have givet Slip paa

deres faste Borge og anden i deres Tanker lovlige Eiendom, og man tør vel troe dette om de allerfleste, siden endog den af Kongen saa heilagtede, og ham saa hengivne Dve Wilde af Marhuus negtede at opgive det ham tilhørende Silkeborg Slot. Tænker man sig ind i disse Mænds Stilling, og bedømmer Tingene fra deres Standpunct, da vil man tilstaae, at endog de bedste blandt dem maatte troe, at det her ikke gjaldte deres personlige Interesse, men deres Forpligtelse mod Kirken i Almindelighed og det dem anbetroede Stift i Særdeleshed. Det var derfor paa en Maade Pligt imod dem selv, saa vel som mod Staten at sætte dem ud af Stand til at gjere det, som de ellers nødvendigen maatte ansee sig forpligtede til. Christian var ei uvidende om de Domme, som ofte fældedes om denne Fængseling, og da han nødigen vilde, at Luther og Bugenhagen, hvis Raad han udbad sig og fulgte i Alt, hvad Kirkens bedre Indretning angik, skulde af Mangel paa Kjendskab til Singendes Stilling her hos os, ogsaa misbillige hans Udfærd mod Bisperne, saa tilmeldte han dem selv Det, som var skeet, og anserte de Grunde, som havde bestemt ham. Han erklærede tillige, at det var hans Forsæt, hvis man i Tydskland demte ilde om denne tilsyneladende Haardhed, da i et trykt Skrift at retfærdiggjøre sig. Under 2^{den} December 1536 svarede Luther: "Jeg har med Fornøielse mod-

"taget Eders Maj. Skrivelse, og det har mit fulde
 "Bifald, at Eders Maj. har affskaffet Biskopperne,
 "som dog ikke vilde ophøre med at forfølge Guds
 "Ord og forstyrre det verdslige Regimente. Jeg skal
 "ogsaa, hvor jeg kan, hjælpe til at tyde dette paa
 "bedste Maade og forsvare det. Men jeg beder ogsaa
 "ydmygest, at Eders kongl. Maj. vil af det geistlige
 "Guds, som nu er lagt under Kronen, affondre saa
 "meget, at Kirkerne dog kunne blive godt og samme-
 "ligen forsergede. Thi, dersom det blev adspredt, hvor-
 "med vilde man da underholde Præsterne? Et for-
 "mane Eders Maj. hertil er maaſkee ikke fornødent,
 "da De vel ogsaa desuden vil vide at handle vel og
 "christeligen i denne Henseende, hvorom jeg ikke bærer
 "nogen Tvivl". Dette Luthers saa rigtige Raad
 blev for det meste fulgt af Kongen, men enkelte af
 Klostrene og andet geistligt Guds var deels i de tid-
 ligere Uroligheder og Munkforfølgelser før Christians
 Regering kommen i saadanne Adelsmænds Cie, som
 Kongen ikke kunde eller vilde gjere sig til Uvenner ved
 atter at berøve dem det, og deels blev det siden over-
 ladt dem, men dette blev dog altid Undtagelser. Bis-
 perne fik deres Frihed igjen, naar de skriftligen for-
 pligtede sig til at finde sig i det, som var skeet, og
 at føre et roligt Liv, men, da Rennau negtede at give
 en saadan Forpligtelse fra sig, maatte han holdes i
 Fængsel til sin Død, som indtraf i Maret 1544.

Vilde og Knud Gyldestjerne antog endog den protestantiske Lære, nede Kongens Yndest, og levede i stor Anseelse, som verdslige Adelsmænd. Mod de mange, baade Præster, Munkke og Lægsfolk, som endnu vare den gamle Tro hengivne, blev der ikke anvendt Magt, men Præsterne maatte naturligtviis, naar de ikke bleve Protestanter, nedlægge deres Embede: i adskillige af Herreklostrene, som kunde underholde sig af deres eget store Jordegods, fik Munkene Tilladelse til at blive boende og følge deres Overbeviisning, og saaledes bestode disse katholske Stiftelser, indtil Munkene efterhaanden uddøde. De af Tiggermunkene, som ei vilde forandre Tro, men heller ikke lagde nogen Hindring i Veien for Forandringen, fik Underholdning til deres Død, og mange forlode Landet, da de ei maatte fortsætte deres Tiggerie. Kannikerne, som havde de store Indtægter ved Domkapitlerne, blev det tilladt at blive i deres Stilling til deres Død, og de fem Capitler, som bleve ved Magt indtil Souverainiteten 1660, fik siden, da de katholske Kanniker vare uddøde, en til de nu saa forandrede Omstændigheder passende Bestemmelse, og anvendtes deels til gamle, fortjente Professoreres Pensionering, deels til at forbedre adskillige Embedsmænds Lønninger. Efterhaanden som den ældre Slægt af Katholiker bortdøde, og det blev muligt at besætte Præstekaldene med dygtigere Mænd, end dem man i Førstningen maatte

nies med, tabte sig de fleste Levninger af Katholici-
 cismen, og den nye Lære og Kirkeforfatning vandt
 mere Fasthed. Længst holdt Kannikerne ved deres
 forrige Tro og de gamle Cærimonier. En Anord-
 ning for Kirkevæsenet havde Kongen ladet udarbejde
 af en Deel danske Theologer, og den var derpaa ble-
 ven sendt til Wittenberg for at underkastes Luthers og
 de andre Reformatorer's Prøvelse. Efter at være bil-
 liget af dem, blev den her indført, og fik paa Herreda-
 gen i Odense 1539 Lovskraft. For at være fuldkommen
 vis paa, at de Forandringer, som nu indførtes i det
 danske Kirke- og Skolevæsen, vare i Overensstem-
 melse med de Mænds Grundsætninger, til hvilke
 Christian i alle slige Anliggender havde den meest
 ubegrændsede Tillid, med Luthers og Melanchthous,
 tilskrev Christian Churfyrsten af Sachsen for at bede
 om hans Samtykke til, at Johannes Bugenhagen,
 dengang Professor og Generalsuperintendent i Witten-
 berg, maatte reise til Dannemark for med Raad og
 sin practiske Embedsduelighed at være behjælpelig til
 at ordne det hele Kirke- og høiere Skolevæsen. Deels
 var han Kongen bekjendt, som en af Luthers nærmes-
 te og med ham meest eensindede Venner, og deels
 havde han allerede i Dantzig, Brunsvig, Lybek og
 Hamborg, hvorhen han i lignende Anliggende havde
 været kaldet, aflagt Prøver paa sin udmærkede Ind-
 sigt og Dygtighed i slige Forretninger. I Ferstnin-

gen vilde Shurfyrsten ikke undvære Bugenhagen, men paa Kongens gjentagne Anmodning tillod han endelig, at han begav sig til Dannemark, hvor han kronede Kongen og hans Gemalinde, indviede de nye Lutheriske Superintendenter, og forblev i fem Aar fra 1537—42 for med Raad og Daad at staae Kongen bi. Dog indskrænkede Christians Omsorg for den danske Kirke sig ikke til denne første Bestemmelse af dens hensigtsmæssigste Indretning, men han vedblev med største Opmærksomhed at vaage over Bedligholdelsen af den Lutheriske Læres Reenhed. At han i sine Bestræbelser herfor handlede i det 16de, og ikke i det 18de eller 19de Aarhundreeds Aand, maae vi ikke tage ham ilde op, thi vi maatte ellers underkaste os samme ubillige Bedømmelse af den Efterlæggt, som lever to eller tre Aarhundreder efter os. Christians Opmærksomhed var især henvendt paa at forekomme, saavidt det stod i hans Magt, deels den katholske Læres Indvirkning ved de endnu i Landet (især Norge og Island) levende Gammeltroende, og deels Gjendøbernes og andre Religionshværmeres og Rjetteres Forsærelser; men, saa vigtige disse Formaal end var ham, og saa overbeviist han endog var om, at denne Omsorg for Lærens Reenhed var en af hans helligste Kongeplichter, saa fornegtede han dog heller ikke her sin milde, blide Character, sin Villighed og Skaansel mod de anderledes tænkende eller forvilsede Medchristne.

I det mindste ere de Tilfælde kun meget sjeldne, i hvilke han forekommer os at handle for strengt. Af Lægsfolk, som endnu vare i Hjertet Katholiker, var der egentlig ingen Hindring eller Modstand mod Kirkeforbedringen at befrygte, naar de ei hemmeligen ophidsedes af de Geistlige, som mod deres Overbeviisning og kun for at beholde deres Embeder havde paa Eksempel erklæret sig for Lutheraner, eller af de endnu i Domkapitlerne levende Kanniker. I enkelte af Capitlerne, især de tre i Lund, Roeskilde og Ribe herskede endnu megen Vedhængen ved det Gamle, og ved flere Leiligheder havde disse Geistlige lagt deres Uvillie mod Kirkeordinantsen for Dagen, skjendt de havde maattet underskrive den. Da Kongen erfarede dette, troede han, at man paa den bedste og sikreste Maade kunde modarbejde deres Bestræbelser ved at anstille et Colloquium, saadant som der i hine Tider saa ofte blev holdt i Tydskland, og som ogsaa her i Dannemark med Held havde været holdt ved Rigsdagen i Kjøbenhavn 1530. Der blev altsaa i Marts 1543 udstedet en Indbydelse til Kannikerne i Lund og i Roeskilde til at møde i Kjøbenhavn og der indlade sig i en Disputation med de Lutherske Theologer. Den holdtes i to Dage i Kongens Overværelse, og man afhandlede især Læren om den katholske Messie og om Nadveren. Man enedes om visse Punkter, som det dog syntes, at Kannikerne mere af Eftergis-

venhed og Frygt for Følgerne, end af Overbeviisning underskrevet.

Vist nok med god Grund var Kongen langt mere opmærksom paa at holde de, deels sværmeriske og vanfundige, deels af Røvbegjerlighed, Herskesyge og Sandselighed beherskede Menneſker uden for Landets Grændser, som dengang under Navn af Gjenløbere og Sakramenterere droge om i adskillige protestantiske Lande i det nordlige Europa, og under Forvendning af, at Christi Rige var kommen, og al geistlig og verdslig Dyrighed derfor var overflødig, overalt hvor de kunde, afstedkom Uroligheder, Vildestormen og Plyndringer. De Fleste af dem vare Folk af lav Stand og uden al Dannelse, men de bleve just derfor saa meget lettere vildlede af enkelte klogere, men egennyttige Menneſker. Slige af den Tid's Radicaler havde Luther og alle de sindige Reformatorer bestandigen i Prædikener og Skrifter ivret imod, og Fyrsterne havde ogsaa steds et vaagent Øie med dem, og taalte dem ikke, i det mindste ikke talrige, i deres Lande, men just derfor droge de omkring fra et Land til et andet, og søgte overalt at skaffe sig et Anhang. Christian baade kjendte dem af egen Erfaring, af de Bevægelser, som Melchior Hofman, en af Sektens Hovedstyrere, havde foranlediget i Hertugdømmerne, medens han selv, som Stathol-

der under Faderen forestod Regeringen her, og hvad han havde hørt og læst om deres affindige og grusomme Foretagender i Wijnster i Maret 1534 og 35 kunde ogsaa affkræfte ham fra at vise dem Overbærelse. I Maren 1553 og 55 udfom der strenge Befalinger om ikke at taale disse farlige Menneſker, der som vandrende Haandværkere snege sig ind over Grændserne, og, da Mange af dem vare duelige Tapetmagere, Guldsmede o. s. v. og forstode saadanne mekaniske Kunster, som vel hos indfødte Danske dengang ikke vare almindelige, fandt venlig Modtagelse hos Adelen og rige Borgere. Den, saa hurtigen efter det første Forbud i 1553 gjentagne Befaling strax at skaffe disse Sværmere, hvor de havde indsneget sig og holdt deres Forsamlinger, ud af Landet, synes at bevise, at Kongens alvorlige Willie ei er bleven efterkommet. At uheldigen opfundne og urigtigen anvendte Partinavne, som formeentligen characteriserende særregne Anskuelser, have ogsaa i det 16de Aarhundrede forvoldet megen Ukjerlighed, og vildledet Manges Domme, dette fremlyser især af den Behandling, som i Maret 1553 blev viist mod en lille Menighed af flygtende Reformeerte, som tog sin Tilflugt her til Danemark, men strax blev bortviist. I denne Sag vil man neppe kunne frifjende den ellers saa menneſkefjerlige og blide Konge for Haardhed. Johannes

a Lasco *) var en polsk Adelsmand, som, da han bekjendte sig til den protestantiske Lære, ei var sikker i sit Fædreland og derfor havde begivet sig til London, hvor han levede aldeles uanfægtet for sin Religion, saalænge den unge, lutherstjendede Edvard den sjette regerede. Lasco skildres af alle, som en Mand af udmærket Lærdom, meget religiøs, alvorlig og i Levnet ustraffelig. Saavel i London, som siden paa sin Flugt viste han en exemplarisk Vandel, og det samme roses om hans Følge, saa at de ved rolig og sædelig Opførsel aldeles udmærkede sig fra de gjendøberske Sværmere. Da Dronning Marie fulgte i Regeringen efter sin Broder Edvard, og hun gjorde det til sit Formaal at gjenindsføre og haandhæve den katholske Lære, og til dette Diemeed brugte Vaal og Sværd, maatte Lasco, hans Følge og en Deel med ham eens-tænkende Reformeerte forlade Engelland, og i October 1553 ankom de med Skibsleilighed til Helsingør. De udgjorde en lille Menighed af 175 Personer, meest Tydske og Nederlændere. Da de i Helsingør erfarede, at Hoffet ei var i Kjøbenhavn, men i Gøding, paa hvis Slot Christian den tredie saa gjerne opholdt sig, reiste Lasco selv med nogle faa af sit Følge strax derhen, medens de øvrige begav sig til Kjøbenhavn for der at oppebie Udfaldet af deres Formands Ansøg-

---

*) Folkebladet No. 4 anden Aargang, fortæller i Korthed den hele Begivenhed efter Pontoppidan.

ning. Efter Ankomsten til Golding henvendte Lasco sig til de to Hofpræster for ved dem at faae Audients hos Kongen, af hvem han vilde for sig og Sine udbede sig Beskyttelse og Tilladelse at leve i Landet. Hofpræsterne syntes gunstig stemte for dem og rørte over deres Skjebne, men før de den næste Søndag fik Audients, maatte de bivaane den lutheriske Guds-tjeneste, og herte af Hofpræsten Noviomagus en Præ-ken, hvori han ivrede mod al Slags Kjetterie, men i Slutningen advarede sine Tilhørere især mod de saa- kaldte Sacramenterere eller Zvinglianer, hvilke han skildrede som falske Lærere og til evig Fordømmelse ind- viede Menneffer. Da Lasco og to af hans Venner udtrykkelig vare indbudne til at overvære denne Præ-ken, og af en kongelig Secretair ledsagede til Kirken, kunde de vel ei andet end troe, at Prædikanten med sin Advarsel og frygtelige Skildring meente dem, og da de efter Guds-tjenesten fik Audients, kunde Lasco ikke undertrykke Htrringen af sin Fortrydelse over denne uvenlige eller rettere uchristelige Modtagelse af Hofpræsten. Paa hans Ansøgning om Beskyttelse og Ophold i Landet lovede Kongen efter næiere Overvei-else at give Svar om nogle Dage. Imidlertid havde Hofpræsterne nogle Samtaler med de Fremmede, og overtlydede sig om, at Lasco og hans Menighed vir-kelig afvege fra Lutheranerne i det ene Punkt om For-klaringen af Indstiftelsesordene, da de ikke dulgte,

at de i denne Lære hylkede de schweitzerſke Theologers Anſkueller. Nu var deres Skjebne beſtemt, og i ſin zelotiſke Iver troede Noviomagus ſig forpligtet til at fraraade ſin Konge at tillade diſſe Menneſker Ophold i ſine Stater. Faa Dage efter modtog Laſco den kongelige Reſolution, at, ſiden de i Læren om Nadveren tænkte anderledes end den danſke Kirke, kunde det ei tillades dem at forblive her, men at de ſieblifkelig maatte drage bort, og ad den korteſte Wei fra Golding til Hamborg. Kongen betalte deres Fortæring i Bertshuſet i Golding, og gav dem hver 100 Rd. til Rejſpenge. Nu bade de blot om Opſættelſe, da det var i den ſtrengſte Vintertid, og der blandt den Deel af Selskabet, ſom var i Kjøbenhavn, fandtes mange ſpæde Børn, ſvage Oldinge og Syge, ſom allerede ved Serejſen fra Engelland vare haardt medtagne. De Fleſte vare desuden fattige Familier af Haandværksſtanden, ſom ei havde Raad til at gjere Rejſen paa en, for deres ſvækkede Helbredſtiltand paſſende Maade, og en Transport ved Vintertid over Øſterſøen vilde koſte Manges Liv, men uagtet diſſe Foreſtillinger blev deres Begjering afflaact, thi, meente man vel, diſſe arme Menneſker kunde misbruge var det end nok ſaa kort Tid til at udbrede deres ſjælefordærvende Gift. Befaling afgik da herom fra Golding til Kjøbenhavns Magiſtrat. Sjellands Biſkop, Palladius, havde imidlertid havt Reli-

gionsfamtale med de til Hovedstaden ankomne Medlemmer af Lascos Selskab, og havde fundet, at deres afvigende Meninger ingenlunde vare af den Betydning, at jo Lutheranerne kunde erkjende dem for Bredre og Christne. De bleve ogsaa i Kjøbenhavn venligen modtagne og pleiede, men den kongelige Villie, at de inden tre Dage skulde forlade Byen og Landet, maatte efterleves. Biskoppen og Magistraten havde den største Medlidighed med de Ulykkelige, og da disse jamrende bade blot om en Maaned, og tilsidst kun om 14 Dages Udsættelse, for ikke at see deres Nærmeste og Kjæreste omkomme paa Veien, overlagde man, om man ei kunde følge Menneskehedens Bud, og vove en Forbøn for dem hos den menneskekjærlige Konge, men Vengstelighed og Menneskesfrygt seirede, og man torde ei afvige fra det skrevne Bogstav. Kun nogle faa, svage og sygelige Mennesker (13 i alt) tillod man at forblive Vinteren over i Kjøbenhavn, naar de lovede at forholde sig fuldkommen rolige, og ikke at udbrede deres Kjætterier. De øvrige maatte strax indskibe sig og bleve overførte til Rostok og Lybek. Biskoppens Opførsel i denne Sag gjer ham unegtelig megen Ære; han handlede, som vi maae troe, at vor nu af Mange forkjættrede Kalle vilde have handlet i lignende Tilfælde, i det sande Christendoms Land. Hans Medlidighed med de Landflygtige bragte ham til endnu Dagen efter,

at deres Afreise var uafvendeligen bestemt, at gjøre et Forsøg paa, om han kunde faae nogen af dem til at erklære sig overeensstemmende med vor Kirke i det omtvistede Dogma, da de i dette Tilfælde torde forblive i Landet, men uagtet disse Mennesker befandt sig i den særgeligste Stilling, var der dog kun en eneste, en Skomager, hvis Kone ei kunde taale Søren, som blev Apostat. Han blev altsaa med sin Familie tilbage. Den Seier, som den lutherste Rettroenhed her vandt, var jo vist nok ikke stor, eller synderlig hæderlig, men Biskoppens Bestræbelse maa roses, som udsprungen af reen Menneskelighedsfølelse, ligesom man vel ogsaa tør antage, at, dersom Kongen havde været i Kjøbenhavn og ei i Solding, og dersom han havde været nærmere underrettet om de Ulykkeliges Nød og havde kunnet lade sig Sagen forestille af Palladius istedet for af Noviomagus, da vilde Udfaldet være blevet langt anderledes. Den retsindige danske Christen stemmes til Bæmød ved Tanken om de ulykkelige Forfulgte, som for en saa ringe Meningsforskjellighed bleve drevne fra det ene Land til det andet, men endnu mere ved den Bemærkning, hvor kort efter Reformationen de lutherste Lærere allerede ved Ordfløverie og Bogstavtrældom vare geraadede paa Afveie, og allermeest ved den beklagelige Tilstaaelse, som Sandhedsvennen maa gjere, at det var Luther selv, som ved sin Ubillighed og Hefstighed mod

Schweizerne ledede hen til disse Afveie. Et Par Træk af Hofpræsternes Strid med Lasco vil jeg endnu anfere, fordi de deels bevise for den i Reformationens Historie ikke bevandrede Læser Rigtigheden af hvad der her er bleven bemærket, og deels tjene til nogen Undskyldning for den retsindige, men her alt for godtroende og for lidet selvtænkende Konge. I en af sine Samtaler med Lasco erklærede Noviomagus, at han troede Kongen vilde snarere optage og taale Papister i sit Land, end dem: vel fordømte han dem ikke, men han frygtede for, at de vist nok vilde blive fordømte, dersom de frenturede i deres Bildfarelser. De Fremmede takkede ham for hans sømme Omsorg for deres Salighed, som de dog haabede vilde være overflødig. Samme Dags Aften, da Lasco og hans Venner sad ved Aftensbordet, kom den anden Hofpræst Buscoducensis (fra Serkogenbusch) til dem, og sagde, at han havde noget meget Vigtigt at vise dem. Dette bestod da i et Brev fra Luther til en Præst i Bremen, hvori forekom de Ord: "Vel den, som ei vander i Sakramenterernes Raad, eller betræder Zvinglianernes Veie, eller sidde der, hvor Züricherne sidde." Lasco og hans Venner yttrede herpaa, at denne Fordrielse af Guds Ord faldt i det Barnagtige, og var neppe den retskafne Mand anstændig, og heri vil man vel indrømme, at de havde fuldkommen Ret. At Biskoppens Mening om Vigtigheden af de Refor-

meertes Njetterier var saa afvigende fra Hofpræster-
nes, havde vel sin Grund deels i hans egne mildere og
friere Anskuelser, og deels deri, at han fornemmelig
talede om Religionsfagerne med Lægfolk, der ei for-
stode at fremsætte deres Meninger med dogmatisk Be-
stemthed, og at de derfor syntes mindre afvigende
fra de Lutheriske. Ogsaa i Solbing havde Sagen
sikkerlig faaet et bedre Udfald, havde ikke Noviomag-
us fordærvet Alt ved sin ubesindige Jver i Prækennen.
At Lasco og hans Venner ogsaa vare heftige og gif-
forvidt i Lidenstabelighed, synes aabenbart ogsaa af
deres Opførsel efter at have forladt Danmark. Da-
gen efter at Noviomagus holdt sin heftige Præken
mod Njetterne, udkom hin før berørte første strenge
Forordning mod Gjendebæres og Sakramentereres Op-
hold i Danmark, og det er heraf aabenbart, at
Kongen og Hofpræsterne have anseet disse to Venæv-
nelser omtrent, som eensbetydende, og ventelig be-
frygtet, at om end Lasco og hans nærmeste Venner
vare fornuftige og dannede Mænd, kunde der dog
imellem deres Følge, som for en Deel vare uvidende
Almuefolk, være enkelte af de saa affhyede Gjendebæ-
re, som her kunde udbrede deres fordærvelige Sæt-
ninger.

Ville vi vogte os for den Feil at bedømme den
Tids alt for faste Vedhængen ved enkelte Dogmer og
Formler og deraf flydende Afsky for Njetterier med

ubillig Strengthed, da maae vi ikke tabe af Sigte den nye, for os nu næsten ufattelige Forbindelse, som dengang fandt Sted mellem Religionen og den borgerlige og politiske Forfatning, og som havde den Virkning, at Religionen greb kraftigen ind i Tingenes hele udvortes Stilling. Saadan, som et Menneskes religiøse Anskuelse var, saadan troede man ogsaa, at hans Tænkemaade og Adfærd som Menneske og Borger maatte være, og Njetteren ansaae man derfor snart for en urolig Borger og slet Under-saat. Den af Protestanterne nylig med mange Anstrengelser, under megen indvortes og udvortes Kamp vundne aandelige Sandhed var bleven dem saa dyrebar, og foresvævede dem saa levende i alle Livets Forhold og Anliggender, at den ei kunde blive uden Indvirkning og en afgjørende Indvirkning paa al deres Adfærd, og den Erfaring, som de i denne Henseende gjorde om sig selv, lod dem forudsætte det Samme om Andre, og da desuden den saa bevægede og gørende Tid frembød Exempler nok paa denne nye Forbindelse, saa maae vi finde det saa meget forklarligere, at Theologerne og de af dem ledede Fyrster havde et vaagent Øie med, at ikke Meninger, som forekom dem selv fordærvelige, skulde udbrede sig imellem Folket. Feilen, hvori de gjorde sig skyldige, var fornemmelig den, at de ikke noksom skjelnede imellem de for vildfarende ansæete Meningers practiske

Vigtighed, men troede, at enhver nok saa ringe Afvigelse fra det Resultat, som Reformatorerne, især Luther, var kommen til, var lige farlig for Menneskets Moralitet og Sjelevel, og at de ganske oversaae, hvilken mægtig Indflydelse Luthers hele physiske og aandelige Giendommelighed udevede paa den Maade, paa hvilken han opfattede de religiøse Sandheder, og at derfor de, der uden selv at besidde hans vældige Mandskraft, hans store Genialitet og hans dybe Følelse, vilde i Alt føle og tænke, som han, maatte næies med at blive hans Efterbære. For Mange af disse var Luther lige saa stor i sine heftige Stridigheder med Erasmus og Schweizerne, som i sin ædle Modstand mod Tuzel og Gc.

Udskillige smaa Træk ere os opbevarede om Christian den 3^{die}s huuslige Liv, som deels vidne om hans oprigtige Gudsfrygt og ædle Tænkemaade, og deels characterisere den Tids store Simpelt, og derfor vel her fortjene et Sted. Han var en flittig Bibellæser og begyndte hver Dag med Bøn og Prædikenen. Sædvanlig var han tillige med sit Hof Tilhører, men ikke sjelden var han selv Prædikant. Til sit Taffel indbød han blandt andre Lærde især dem af de Geistlige, som han havde særdeles Agtelse for, og med dem underholdt han sig meget om Religionens Lærdomme. Han læste Meget, og især Luthers Skrifter, blandt hvilke Forklaringen over Brevet til

Galaterne meest behagede ham. De, der til at bedømme alle Tidsaldere og alle menneskelige Forhold ei kjende anden Maalestof, end den, som passer til deres egen Tids Tænkemaade og Skikke, ville her maaskee medynksfuld smile, ansee Christian for bigot, og muligen tillægge ham Navnet Præstekonge; men, naar vi erindre først den før skildrede religiøse Tidsaand, dernæst at Christian ei forseente nogen af sine Kongeplichter, men at hans hele Liv bærer Præget af den reneste Sædelighed og af Frihed for al Sykleri, saa ville vi vist nok dømme beskednere, og tilstaae, at den Konge fortjener alle bedre Menneskers høie Afgtelse, som foruden at være en streng Sagttager af sine Plichter ogsaa i Hjertet føler, og ei undseer sig ved i sit Udortes at vise det, at, hvad der er hvert Menneskes høieste og helligste Sag, ogsaa bør være den dannede og tænkende Mands vigtigste Muliggende.

Christian kunde umulig være Kirkens Ven, og dog ligegyldig for Skolen, thi han vidste, at begge staae og falde med hinanden. Det var derfor strax efter Reformationens Indførelse hans nærmeste Bestræbelse at gjenoprette det af Mangel paa Fonds lidet virkende og under Borgerkrigen saa godt som opløste Universitet. Ogsaa for dette, saavel som for Latin-skolernes Organisation var den fra Wittenberg indkaldte Bugenhagen virksom. Allerede i Maret 1537

vare Tingene saavidt ordnede efter Borgerkrigens Forstyrrelser, at Forelæsningerne kunde begynde, og Universitetet fik i samme Aar sine nye Privilegier, og to Aar senere udkom den Fundats, ved hvilken Underviisningens Omfang og Beskaffenhed baade ved Høiskolen og Latinskolerne blev bestemt. Hvad der hidtil fornemmelig havde hindret Universitetets Virksomhed, var Mangel paa Fonds og Indtægter, men herpaa blev der nu for en Deel raadet Bod, da Kongen til Universitetet og Skolernes Forbedring anvendte en Deel af Bispernes Gods, som nu var Staten hjemfalden. Saaledes blev til Universitetet henlagt det forhenværende Kloster Knardrup og alle Bispetiender (nu Kongetiender) af Smørum og Thune Herreder, og ligeledes blev til adskillige Skoler skjenket de forhen Bisperne tilhørende Tiender af enkelte Sogne. Da denne Fundats især var Bugenhagens Værk, er det ikke at undre over, at det danske Universitet blev formet efter Indretningerne ved det vittenbergste, og at Melanchthons Lærebøger fornemmelig bleve foretrukne til Benyttelse. Nogle mærkelige Steder forekomme i Fundatsen i den Afdeling, hvor der tales om Disputationer (hver Magister skulde disputere en Gang hvert Fjerdingaar), hvilke anordnes for at vedligeholde det aandelige Liv mellem Lærerne. Der siges nemlig først: "Vi misbillige det aldeles, at "en Deel ikke bekymre sig det mindste om Tilhørernes

"Nytte, men tage Materier at disputere om, som
 "ere pedantiske og unyttige, enten for at lade høre
 "deres Lærdom eller at gjøre Andre forhadte". Læn-
 gere hen forekomme disse herlige Ord: "Vi vedlige-
 "holde alle Videnskaber ved dette Academie, uden at
 "bekymre os om, at der læres mange Ting, hvis
 "Nytte den menige Almue ikke kan indsee, for at øve
 "Memmerne til at kjende Guds Gjerninger, og at
 "tjene Næsten ved herlige og besynderlige Guds Ga-
 "ver. Vi understøtte da og vedligeholde alle Videns-
 "skaber for at oplæsse og opdrage Mænd for vore
 "Riger og andre, som kan see til for den verdslige
 "Regering og Menighed, hvorved Andre kan glæde
 "sig og takke Gud. Vel kan vi i Henseende til Nogle
 "blive bedragne i vort Haab, men dog vil med Guds
 "Hjelp dette vores Forehavende ikke blive uden Frugt
 "og Nytte". Sandelig! hvor der stiftes, virkes og
 stræbes i denne Land, der kan Betsignelsen her oven
 fra ikke udeblive, og Christian den tredies videnskabe-
 lige Planteskole har heller ikke savnet denne. Chri-
 stian glædede sig saa inderlig over Universitetets Re-
 stauraton, at han pleiede at kalde Høiskolen sit Ri-
 ges herligste Prydelse. Han vedblev ogsaa sin hele
 Regering igjennem at vise den største Interesse for
 den. Da han i Maret 1544 troede at bemærke, at
 Professorerne ei vare ret ivrige i deres Kald, gav
 han dem en Jrettesættelse derfor og fastsatte en Pen-

gebøde for Forsømmelse af Lektionerne. Dette gjorde sin Virkning, og to Aar senere bevidnede Kongen dem sin Tilfredshed med den større Flid, de nu udviste. Ofte bivaandede han Universitetets Høitideligheder, og indfandt sig undertiden uventet ved Forelæsningerne. For Professoraternes Besættelse med de værdigste og dygtigste Mænd bar han megen Omfarg, og det aller- sidste Brev, han lod skrive i sit Liv, angik Besættelsen af et dengang ledigværende theologisk Læreembede. Allerede i Universitetets Fundats var fastsat, at 12 fattige Studerende skulde daglig have fri Kost i Helligaandshospital, hvilke skulde bringes i Forslag til denne Understøttelse af Rector og Decani, og i Aaret 1555 blev denne Velgjerning udstrakt til 20 Studerende. Dette var da den ringe Begyndelse til den velgjørende Stiftelse, som under Navn af Klosteret eller Communitetet blev under Frederik den anden saa meget udvidet. Christian understøttede og ophjalp Videnskabelighed af Overbeviisning om dens Vigtighed, og af egen Interesse for Videnskaberne. Han benyttede meget sit Bibliothek, underholdt sig ved Taflet og andre Leiligheder gjerne med Lærde, og dyrkede selv med Flid Mathematic, Astronomic og Musik. I sine Fritimer syblede han selv med mechanicke Arbejder, eller besøgte de Kunstneres Værksteder, som han havde ved sit Hof. Under Kongens Tilsyn

blev der forfærdiget en Himmelglobus, som dengang blev anseet for en stor Mærkværdighed.

Betragte vi Christian, som Lovgiver og i sin Virksomhed for Landets Ophjælpning og de saakaldte materielle Interesser, da finde vi, at han ogsaa med Hensyn hertil har troligen stræbt at udrette saa meget, som Tidsaanden og hans saare indskrænkede Magt tillod ham. Det maatte jo desværre! være en beklagelig Følge af den foregaaende Borgerkrig og af den Hengivenhed, som Bønde- og Borgerstanden under samme havde vist for Christian den anden, at Magt maatte blive lagt dobbelt tungt, især paa den første af disse Stænder. Vi have ovenfor seet, hvilken haard Dom, der gik over den jydsk Bøndestand til Straf for dens Opstand under Skipper Clemens, men ogsaa paa Nerne og i Skaane maatte den haardt undgjelde for sin uheldige, men dog saa naturlige Stræben efter ved denne Leilighed at komme i en taaleligere Forfatning. Christian havde ved Adelsens Hjælp betvungen Opstanden, og derfor kunde han ikke (om han endog havde Villien) strax være den imod ved at beskytte Bønderne mod Herremændene, som dengang alle vare af Adel. Han maatte derimod i sin Haandfæstning bekræfte Adelen den samme store Magt over dens Bønder, som Frederik den første, da han blev Konge, allerede havde maattet indrømme den, at Adelen nemlig skulde have Hals og Haand (Ret til

at demme fra Liv og Frihed) over sine Undergivne, og i sildigere Forordninger fra Christians Regering siges, at Fæstebonden skal vise sin Huusbonde, og, i hans Fraværelse, hans Foged Herighed og Lydighed, uden at der bestemmes nogen Grændse for Huusbondens Magt. Hovet var aldeles ubestemt, og det indsees da let, hvor ofte denne saa godt som ubundne Magt maatte misbruges af den Tids raa og overmodige Adel. Det er jo en erkjendt Sandhed, at saa herlige Virkninger Kirkens Reform i enhver anden Henseende frembragte, saa havde den til Følge, at Adelsens Magt og dens Deelagtighed i Regeringen forøgedes, da Geistligheden tabte sin politiske Indflydelse, som Stand, og hvor meget denne Omstændighed har hindret de tre, ellers saa fortrinlige, virksomme og mod alle deres Undersaatter faderligsindede Konger, Christian den tredie, Frederik den anden og Christian den fjerde, fra at udrette alt det Gode, de ønskede, behøver her ei videre at berøres, da hele det Tidsrumms Historie fra 1536—1660 er et sørgeligt Beviis derpaa, og neppe nogen kan være forblindet nok til at negte det. Af flere Exempler *) er det bekjendt, hvilket Overmod og Tyrannie Adelen undertiden øvede mod den lutherste Geistlighed, og naar den tillod sig slikt endog mod Bisperne, som

---

*) Rohmann anfører nogle i sit Skrift om Reformationen pag. 222—24.

mod Tausen i Ribe og mod Jespersen i Odense, saa slutte vi let, hvor sørgelig den ringere Geistlighed og Bondestandens Vilkaar har været under flige Herrer. I Maret 1550 maatte Kongen endog forbyde Lærsmændene og de kongelige Fogeder at gjere Præste- og Degnesenner til Bordnede, eller, som det kaldtes, at dele dem til Stavns. Enkelte Bestemmelser i Recceserne søge ogsaa at beskytte Jæstebønderne. For Borgerstanden og Kjøbstæderne kunde Christian gjøre meere, og flere af hans Anordninger sigte til at holde god Orden og Politie i Byerne, og bestemme de forskjellige Slags Handlendes Rettigheder. Myntvæsenet blev under denne Konge sat paa en bedre Fod. Charakteristisk for den Tids Aand er den Betænkelse, som Kongen yttre ved at tillade, at der maa tages Renter af udlaaente Penge, som dog fastsattes ei at maatte være høiere end fem af hundrede. Derpaa tilføies de Ord: "Dog vilde vi ikke herved foranledige Nogen til at tage Alager, men Enhver faaer heri at handle saaledes, at han har sin Samvittighed fri, og ei handle mod den almægtige Guds Ord". Al Rente-ansaaes for Alager og derfor stridende mod Christenkjerlighed. Kongen havde derfor, før han gav Tilladelsen, raadført sig med Melanchthon, og det var efter dennes Erklæring, Christian ganske rettede sig. Vi finde ikke, at Christian, som Konge, har gjort nogen Reise til Norge,

men Bjergværkerne i dette Land bleve først under ham regelmæssig benyttede. Fra Sachsen blev Bjergarbejdere forskrevne, men, da disse paalagde de nærmestboende Bønder meget svært Arbejde og mange Kjereler, og vel ogsaa paa flere Maader misbrugte den dem tilstaaede Myndighed over Almuen, og denne heller ikke kunde forstaae de Fremmedes Sprog, opvakte megen Misforneelse, som udbred i en Opstand mellem Bønderne i Slessemarken. Dog blev denne snart dæmpet, og Hovedmændene for Urolighederne haardt afftraffede.

Vort Fædrelands politiske Stilling, dets Forhold til Naboer og fremmede Magter var Christians Regering igjennem af den Beskaffenhed, at der behøvedes al hans Klogskab, Sindighed og Fredelighed til at styre Statsstribet saaledes mellem de mange Skjær, at det ei nogetsteds stødte an. Med Hensyn til de Forholdsregler, som Staternes udbortes Sikkerhed gjorde nødvendige, maae vi tænke os Tidernes Vilkaar en Deel forskjellige fra de nuværende, og denne Forskiel beroede især derpaa, at man dengang endnu var Middelalderen saa nær, at denne Alders Forestillinger om Selvtægts Tilladelighed, og dens regellese Maade at føre Krig paa, endnu langt fra ikke vare udryddede. Vel hedder det jo, og efter vor Tids Talebrug lader det sig ogsaa sige, at der i Christians Regering fra 1536 af ei blev ført nogen egent-

lig Krig, men man vilde tage meget fejl, om man derfor troede, at Danmarks udvortes No var sikret. Hvad man dengang kaldte Fred, var en saare precær Tilstand, hvis Vedligeholdelse endda krævede megen Bekostning og uophørlig Opmærksomhed. At det i denne Henseende nu er saa meget anderledes og bedre, maa unegtelig tilskrives den større Forbindelse mellem Europas Magter ved bestandige Gesandtskaber, Krigskonstens store Fremskridt, samt de staaende Hære. Med det fra Calmar Unionen nyligen levrevne Overrig var det ingeniunde let at holde Fred og god Forstaaelse vedlige. Vel vare begge Rigers Konger ved Slægtstabs Vaand forbundne, vel var ogsaa deres politiske Interesse den samme, thi de herskede begge over Lande, paa hvilke den fordrevne og nu fangede Christian den andens Vern troede at kunne gjere Paastand, og naar disse understøttedes af deres Morbroder, Carl den femte, kunde de blive farlige Fiender af de nordiske Konger. Dette indsaae baade Gustav og Christian, og de søgte at sikre sig derimod ved at holde desfastere sammen, og de indgik derfor den næieste politiske Forbindelse med hinanden, men oprigtigt kunde Venkabet ei være mellem to saa forskjellige Characterer. Christian den tredie var blid, aaben, menneskekjærlig, sindig; Gustav ogsaa et fortræffeligt Menneske og sikkerlig en større, kraftigere Mand end Christian, men lidenskabelig heftig, opfa-

rende og i høi Grad mistænksom, hvilken Stemning, saa naturlig hos den, der fra privat Stand var ophøiet paa Tronen, desværre! fik alt for megen Næring ved det svenske Folks Ustjensomhed imod ham, og de mange Uroligheder, som af hans hemmelige og aabenbare Fiender bleve opvakte. Det første personlige Bekjendtskab mellem begge Svogrene i Maret 1535 have vi derfor seet, bragte dem ikke hinanden nærmere. Gustav troede desuden stedse, at Christian i Hjertet ikke erkjendte Retmæssigheden af Unionens Opløsning, men at han ansaae sig som Sverrigs Herre, og derfor kun, tvungen ved sin udbortes politiske Stilling, for Tiden adlød Nødvendigheden, men at han, eller hans Eftermænd vilde under gunstigere Omstændigheder fornye Danneemarks Fordringer. Da mange af de misforneiede Svenske tyede til Danne-
 mark, og søgte Forbindelser der, foregode dette ogsaa Gustavs Mistænksomhed, som ved hver Anledning yttrede sig, uagtet Christian aldrig indlød sig med Gustavs oprørske Undersaatter, eller paa mindste Maade nærede Urolighederne i Landet. Bestandig gif der Gesandtsskaber mellem begge Rigerne for at forebringe Klager over formeentlige Forurettelser, og alle Gustavs Breve til Christian vare opfyldte af Beklagelser og ofte høist urimelige Mistanker. Al-
 rede det, at Christian eensidig indgif. Fred med Ly-
 bek 1536, vakte Gustavs Misfornøielse, og da der

fort i Forveien var indgaaet den næieste Forbindelse mellem begge Rigerne, og Gustav troligen med Penge og Mandskab havde understøttet Christian i Farens Stund, saa kan det ikke negtes, at han havde Grund til at vente, at Christian skulde have underrettet ham om Underhandlingerne, og sørget for, at Sverrig blev indsluttet med i Freden. Da dette nu ei skete, kaldte Gustav strax sin Flaade og sine Hjelpetropper tilbage fra Dannemark, og fordrede sine forstrakte Penge betalt. Christian sendte strax et Gesandtskab til Stokholm for at stille Gustav tilfreds, og han undskyldte sig med Tidens Korthed, som ei havde tilladt ham at udsætte den for ham saa nødvendige Freds Afslutning. Gustav lod sig ogsaa for denne Gang tilfredsstille, og sendte endog sine Skibe tilbage til Sundet for at hjælpe til at betvinge Kjøbenhavn. Siden blev Forholdet atter mere fiendtligt, og Gustav skal endog have forbundet sig med Kaiser Carl og Pfaltsgreve Frederik, Christian den andens Svigersøn, mod Dannemark. Formodentligt har han herved kun villet strække Christian, og sikke sig mod den, ham mistænkelige næie Forbindelse mellem Dannemark og Preussens Hertug, Albrecht. Da de bestandige Underhandlinger og Møder ved Gesandter ei førte til noget Resultat, besluttedes der, at Kongerne selv skulde samles for personlig at bilægge alle Misforstaaelser. Denne Sammenkomst fandt Sted i

Maret 1541 ved Brømsøebro. Floden af samme Navn, som skiller Småland fra Bleking danner ved sit Udløb i Østersøen en lille Ø, og her paa dansk Grund mødtes Kongerne. Fire danske Rigsraader stillede som Gidsler for Gustavs Sikkerhed, og denne begav sig hen til Christians Telt, hvor en venfskabelig Samtale under fire Dine snart udrettede mere, end der i mange Aar var bevirket ved formelige Gesandtskaber. Det lykkedes for Christian at bortfjerne al Mistanke om sine Hensigter, og der blev nu aftalt en 50 aarig Fred mellem Rigerne. Ved denne berømte brømsøebroer Tractat, som desværre! kun bestod i 22 Aar, lovede begge Rigerne hinanden gjensidig Bistand; den ene Konge vilde ikke uden den andens Vidende begynde Krig, og den længstlevende af de to Contrahenter forpligtede sig til at have Omsorg for, at den Afdedes sidste Villie blev efterkommet. Da i det følgende Aar Bønderne i Småland vakte en meget farlig Opstand mod Gustav, anførte af en vis Nils Tasse, som stod i Forbindelse med Pfaltzgreven, understøttede Christian den svenske Konge med Penge, og sendte ham ogsaa nogle Hjælpetropper, men, da disse ankom, var Tasses Opstand allerede undertrykt. Fra nu af var Forholdet fredeligt mellem Gustav og Christian, fjendt Brugten af de tre Kroner i det danske Raaben (fra 1548) atter gav Anledning til nogle Klager fra Sverrigs Side.

Endnu vanskeligere maatte det være altid at træffe det Rigtige i Behandlingen mod den ulykkelige Fange, Christian den anden, og at sikkre Danne-
 mark mod Følgerne af ærgjerrige og herskesyge Men-
 nescfers Planer, som misbrugte hans Navn og for-
 meente Ret til Tronen. Fulgte Christian her sit Hjer-
 tes Indskydelse og formildede den Fangnes Skjebne,
 eller endog satte ham i Frihed, da vovede han Rigets
 nylig gjenvundne Rolighed, og vilde han, som Plig-
 ten bed, vaage over denne, da maatte han være
 eller dog synes at være haard mod sin beklagelsesvær-
 dige Frænde. Sikkerlig har denne Tingenes Stilling
 voldet Christian den tredje megen Kummer. Chris-
 tian den andens Fængseling var sseet allerede i Maret
 1532, og da han blev hensat paa Sønderborg Slot,
 blev hans sikkre Opbevaring anbeforet ei til Frederik
 den første alene, men ligesom vor, og vist nok alle
 Tidsalderes mærkeligste Fange, Napoleon, ei var
 Engellands, men de fire store Magters fælleds Fange,
 saaledes var det ogsaa efter den Tids Begreb rime-
 ligt, at Dannemarks saa meget indskrænkede Konge
 ei alene indestod for den farlige Fangens Tilstedebli-
 velse, men at Medregenterne, Dannemarks og Hol-
 steens Adel, ogsaa havde Indseende dermed. Derfor
 skulde fire danske og fire holsteenske Raader være ansvar-
 lige tillige med Kongen for den Fangne. Denne Ting-
 nes Stilling maae vi ei tabe af Sigte, dersom vi

vilde dømme billigen om Christian den tredie, hvis Hænder i denne, som i saa mange andre Henseender vare bundne. Antage vi nu endog, at Christian den anden selv ved sin Fængseling var gjort uskadelig for den regerende Familie, saa kunde dog hans Bentrøe sig arveberettigede, og skaffe sig Tilhængere i Landet. Christian den andens eneste Søn, Johan, som var fød 1519, blev opdragen ved det kaiserlige Hof, og skal have opvakt de sterste Forhaabninger, men døde allerede 1532 i Regensborg, just i den Tid, da Faderen blev tagen til Fange. Af de to Døttre blev den ældste, Dorothea i Maret 1534 meget ung formælet med Pfaltzgreve Frederik, en allerede aldrende Mand, som ved at indgaae dette Ægteskab neppe havde anden Hensigt end at skaffe sig Fordring paa Danmark: den yngre, Christina, blev gift med Frants Eforza, den sidste Hertug af Mailand af denne Familie. Da hun var bleven Enke efter ham, beilede Grev Christopher af Oldenborg til hende, for saaledes at faae et nyt Paaskud til at forurolige Danmark, men af dette Giftermaal blev der intet. Derimod gav hun siden sin Haand til Hertug Frants af Lothringen, og hun erhvervede sig ved sin aandrige Character og sine store Egenstaber almindelig Beundring. Vel er det vist nok, at Danmark intet Arverige var, men, da man dog stedse ved at vælge havde holdt sig til det regerende Hus, og ei uden særdeles

vigtige Grund forbigik den afdede Konges ældste Søn, saa er det meget begribeligt, at Fremmede troede, at, om end Kongerne valgtes, gav dog Fødselen fortrinlig Udførelse til at blive valgt, og saaledes smeltede begge Udførelserne i Praxis lettelig sammen til een. Efter Johans Død ansaaes derfor uden for Danmark Prindsesse Dorothea for arveberettiget, og denne Omstændighed skaffede hende Pfaltsgreven til Veiler og Gemal. Carl den femte, Christian den andens Svoger, havde fer ei viist ham noget Venfkap eller understøttet ham, og de bestandige Krige, som Kaiseren førte med Frankrig saavel som Tydsklands Forsvar mod den mægtige Soliman den anden, gav ham ogsaa nok at tage vare i sine egne Anliggender, men dog blev han af sin urolige Virksomhed og sin Lyst til politiske Underhandlinger og Forviklinger forledet til at blande sig i vort Nordens Sager, og han vilde ved sin Autoritet give Frederiks Fordringer større Vægt. Derved trueedes uopferlig Danmarks sydlige Grændser med Angreb, og den ulykkelige Christian den anden maatte bede herfor ved et langvarigt og haardt Fængsel. Hyppigen maatte Tropper samles i Holsteen, og mangfoldige Gesandtsskaber affendes til forskjellige Steder i Tydskland (Peter Svave, Uthenhofer, Anders Wilde, Grik Banner, især de to ferste vare næsten bestandigen i disse Anliggender paa Reiser i Udlandet) for deels med Carl den femte,

deels med andre med de paagjeldende Fyrstefamilier besleegtede tydske Regenter at underhandle om den Fanges Befrielse. Herved foranledigedes naturligviis store Beføstninger, som faldt det haardt medtagne Rige vanskeligt nok at udrede. Allerede i Marts 1539 traadte Kongen i umiddelbar Underhandling med Christian den anden, og tilbød at ville indrømme ham et Slot, eller Læn til Underholdning, hvorimod den Fange skulde forpligte sig til ei at reise uden for det ham anviste Læns Grændser. Den Fange syntes villig til alt, men disse umiddelbare Underhandlinger bleve afbrudte ved andre, som 1540 begyndte mellem Kongen og Pfaltsgreven under Sachsens og Hessens Mægling, men hverken dette eller flere siden anstillede Forsøg paa at forene de stridige Interesser kunde lykkes. Christian den tredje vilde gjere alt, hvad Mennefselighed bød ham for at lindre den af Alder og Lidelser nedbruede Fanges Skjebne, naar det blot kunde bestaae med hans egne Pligter mod Rigerne, for hvis Ro og Sikkerhed han burde bære Omsorg, og han tilbød derfor at give Christians to Døtre den samme Medgift, som sædvanlig blev tilstaaet kongelige Prindsesser, og han vilde lade Christian den anden nyde større Frihed og rigelig Underholdning, naar han i eget og Børns Navn frasagde sig al Ret til Dannemark og de øvrige nordiske Landes Regering. Derimod kunde han umulig samtykke i,

at den Fangne efter sin Befrielse førtes til Tydskland, og overlodes til en af de mæglende Fyrsters Bevogtning, hvorfra han saa let kunde komme i Deres Magt, som til Dannemarks Skade vilde misbruge hans Person. Heller ikke stod det i hans Magt at afstaae et af Rigerne eller nogen enkelt Provinds til Christian eller Pfaltzgreven, og Denne vilde aldrig høre om Forlig paa andre Vilkaar. At der blev tilbuden ham eller hans Gemalinde Penge for Afstaaelsen af deres foregivne Rettighed, blev han fornærmet over, eller lod som om han blev det. Ogsaa umiddelbar med Kaiser Carl blev der i Maret 1541 underhandlet, og fire danske Statsmænd bleve affendte til Regensborg, hvor Rigsdagen var samlet. Her gjorde Pfaltzgreven, trodsende paa Kaisers Bistand, de haardeste og paa en usømmelig Maade fremsatte Beskyldninger for hans Svigerfaders Afsettelse og Fangenskab, men de danske Gesandter, især Uthenhofer, svare med Værdighed og Kraft, og viste det Ugrundede og Ubillige i hvad der fra Frederiks Side blev fremsært, saa at selv deres Modstandere og de kaiserlige Ministre bevidnede dem deres Ret og erkjendte Sandheden af deres Grunde, men til Forlig kom det heller ikke demegang. Da Riget saaledes svævede i en bestandig Usikkerhed ved Kaisers vaklende og trædske Politik, fandt Christian det rigtig at indgaae Forbund med Frants den første i

Frankrig. Det blev sluttet endnu i 1541, og det kom herved til en Krig mellem Danmark og Nederlænderne, Carls Undersaatter. I to Sommere efter hinanden var en stor dansk Sæmagt udrustet til Nysternes Forsvar mod Nederlænderne, men, da disses Handel paa de nordiske Farvande aldeles standsede ved denne Ufredstilstand med Danmark, bade de selv Carl den femte om at gjøre Ende paa den ved en formelig Fred. Denne blev ogsaa sluttet i Speier 1544 paa de Vilkaar, som Kongen saa ofte havde tilbudt, og hvis tidligere og oprigtige Antagelse vilde have sparet den uslykkelige, i Sønderborg indspærrede Olding flere haarde Fængselsaar. Dog vilde hverken Pfaltsgreven, eller Hertugen af Lothringen paa deres Gemalinders Vegne tiltræde denne Fred. Da Kaiseren imidlertid nu gav Christian den Forsikkring, at han ikke vilde paa nogen Maade understøtte deres Fordringer paa Danmark, saa kunde de naturligviis heller ikke være saa farlige for dette, og Kongen ilede derfor med at formilde Christian den andens Fængselstilstand. Han fik strax i Maret 1544 flere Bærelser paa Slottet til Volig og havde Tilladelse at gaae omkring i Sønderborg, ledsaget af nogle Adelsmænd, som vare bestemte til hans Opvartning, men naturligviis ogsaa til hans Bevogtning. Sterre Frihed kunde ei tilstaaes Christian den anden, saalænge hans Svigersønner ei

vilde frafalde deres Forbringere. Frederik havde nu tiltraadt Regeringen i de pfaltsiske Lande, og var bleven Churfyrste, og saa meget snarere troede han vel nu at kunne naae sit Maal. Han lod det ei beroe ved Underhandlinger, men samlede Tropper ved de holsteenske Grændser, og bevægede i Maret 1545 Hertug Henrik af Brunsvig, Protestanternes ivrige Modstander, som dengang var forjaget fra sit Land, til at hjælpe sig. Denne havde faaet samlet omtrent 12000 Mand, med hvilke han vilde bryde ind i Holsteen, men, da han paa Grændsen fandt Alt beredt til Modstand, opgav han sit Forsæt. Flere Aar hengik endnu, inden Christian den anden kunde forlade det forhadte Sønderborg, thi alle de Breve, som han skrev til sine Dettre og til Churfyrsten af Pfalts for at bevæge dem til at frafalde deres Paastand og saaledes bortrydde Hindringerne for hans inderligste Ønskes Opnaaelse, bleve uden Virkning. Endelig troede Kongen at kunne med Sikkerhed ringesagte Churfyrstens Trudsel, og Medlidenhed med den fangne Olding bragte ham til i Begyndelsen af 1550 *) at lade ham komme i den friere Bevogtning, som saa længe havde været ham tiltænkt. Fire Rigs-

---

*) Behrmann har beviist ved Christian den andens egenhændige Brev, at han ikke 1549, som man sædvanlig har antaget, men i det følgende Aar blev ført til Kallundborg.

raader bleve sendte til Sønderborg for at afhente den gamle Fange, og føre ham til sit fremtidige Opholdssted. Paa Elottet Hagenskov (nu Herregaarden Frederiksgave i Nærheden af Alsens) blev han venlig modtaget af Kongen og dennes Broder, Hertug Hans. Christian forsikkrede ham om, at Alt skulde skee for at gjere ham hans øvrige Liv saa behageligt, som muligt, dersom han efterkom de indgangne Forpligtelser. Denne Godhed saavel som den Opmærksomhed, hvormed han blev behandlet paa den hele Reise, rørte Oldingen særdeles, og gjorde ham endnu mere Kongen hengiven. Paa Kallundborg Slot havde han 8 Adelsmænd til Opvartning foruden sine egne Folk, hvis Tal dog ei maatte overstige 80. I Besyngnelsen morede han sig endnu med Jagten, men, da han engang paa en saadan Tour blev borte fra sine Oppassere, og, som han selv sagde, for Speg skjulte sig for dem for at ængste dem lidt, blev denne Frihed ham betagen. Det hjertelige og venfskabelige Forhold, som nu fandt Sted mellem den regerende og den fangne Konge, sees blandt andet af et Brev fra Christian den tredie fra 1557, hvori han takker "den høibaarne Fyrste, sin kjere Frænde" for det tilsendte Flesk, og beklager, at han ei kan sende til Gjengjeld noget hamborger Al, fordi Intet var forhaanden. Det skulde om kort Tid følge, thi det var bestilt. Kongens Død gjorde derfor et saare smerte-

ligt Indtryk paa Christian den anden, men omtrent tre Uger efter døde han selv, 24de Januar 1559. Han blev begravet i Graabrødre Kirke i Odense ved Siden af sine Forældre og sin yngre Broder Frants.

Christian havde kort efter Kjøbenhavns Betsvingelse i Maret 1536 tiltraadt det Forbund, som de protestantiske Fyrster og Stæder i Tydskland havde i Schmalkalden sluttet til deres Forsvar mod Kaisers og de katholske Stænders Trudsel, og da han i 1538 gjorde en Reise til Brunsvig, bleve Betingelserne her næiere bestemte. Blev nogen af Forbundets Medlemmer angreben for Religionens Skyld, da forpligtede Kongen sig til at komme ham til Hjælp enten med 3000 Mand Fodfolk, eller med 1000 Ryttere, eller og at betale 40000 Gylden. Denne Forbindelse blev aftalt at skulle gjælde i ni Aar. Da nu i Sommeren 1546 den saakaldte schmalkaldiske Krig udbred, som fortsattes i Maret 1547, og, for det meste ved de protestantiske Hærføreres planløse Fremgangsmaade, fik et saa særgeligt Udfald for de Forbundne, forlangte Sachsen og Hessen den tractatmæssige Hjælp af Christian den tredje, men Denne kom derved i megen Forlegenhed. Han havde for kort siden i Speier sluttet den for ham saa vigtige Fred med Kaiseren, og ved samme lovet ikke at tillade i sine Lande, at der blev hvervet for Carls Fiender; han billigede desuden ingeniunde de protestantiske Fyrsters Udsærd

mod Kaiseren, men troede, at de gif for vidt i at trodse ham, som deres retmæssige Overherre, og at de derfor ei egentlig bleve angrebne for Religionens Skyld; han havde Maret i Forveien seet sit Lands sydlige Grændse truet med Overfald af Hertug Henrik af Brunsvig og fandt det derfor vel ogsaa betænkeligt at blotte sig for Mandskab, og han vidste desuden, at hans to værste Fiender, Frederik af Pfalts og Christopher af Oldenburg, strede i den schmalkaldiske Hær, og hvor let kunde da ikke den Mistanke opstaae, at, dersom dette Partie seirede, vilde de to Fyrster bruge deres Overmagt imod ham. Vi kunne da ikke negte, at her maatte tages mange Hensyn, og at det ikke kunde være ganske let at udrede sig af denne Forvikling af Interesser og Forpligtelser. Kan man tænke sig ganske ind i den, vil man vist indrømme, at Christian tog den rigtigste Beslutning, da han valgte at opfylde sine Pligter mod Forbundet ved at erlægge Penge, hvilket Tractatens Betingelser tilode. Han sendte saaledes i Maret 1546 Pengehjælp for et halvt Aar med 20,000 Gylden, og i næste Aar blev Johan Barnekov affendt med 40,000 Gylden, men, da Denne ved sin Ankomst til Tydskland erfarede, at Slaget ved Mühlberg var tabt, og hele Krigen endt, bragte han naturligviis Pengene tilbage, som det nu vilde være hensigtsløst at udbetale.

Det var aldeles overcensstemmende med de i Middelalderen, og endnu hen i det 16de Aarhundrede herskende Forestillinger og Grundsætninger, at Christian i Aaret 1544 kort efter at have sluttet Fred med Keiseren deelte begge Hertugdømmerne med sine to Bredre, Hans og Adolf. Man ansaae tildeels endnu Regeringen, som et Slags Eiendomsret, og Landene, som en Besiddelse, der, naar det ikke ved tidligere Love var anderledes bestemt, burde som andet Fædrenegods deles mellem Sønerne. De skadelige Følger af disse Delinger havde saa ofte viist sig ved Splid mellem Bredre og Landenes Udskyning og Svækkelse, at man i adskillige Stater var kommen tilbage fra den gamle Skik og havde forsøgt paa andre Maader at bringe Det, som Faderen troede at skylde sine Sønner, i Harmonie med Det, Regenten skylde sit Folk. Usikkert havde det vist nok været, og det vilde have afværget mange Ulykker og megen Blodsudgydelse fra vort Fædresland, hvis man ogsaa her havde undgaaet Deling, og Johan Rantzau fraraadte sin Konge den paa det kraftigste, men Christian, som allerede ved Faderens Død havde erklæret ikke at ville tilvende sig nogen Fordeel paa sine Bredres Beføstning, som vel ogsaa selv var overbevist om deres Ret, og havde alle Retskræftes hellige Frygt for at begaae Uret, fulgde denne gang ei sin kloge Raadgiver Rantzau, men sin broderlige Følelse

og sin Overbeviisning. Ranzau, misforneiet herover, nedlagde sine Embeder, og begav sig til sine Godser i Holsteen. For dog ikke at dele Hertugdømmene i fire Dele bevægede Kongen sin yngste Broder, Frederik, som kun var 17 Aar og meget svagelig, til at modtage anden Forsørgelse i Stedet for Lande. Han fik Bispedømmet Slesvig, og siden Hildesheim. Med de to ældre, Hans og Adolf, deelte Christian Landene saaledes, at enkelte adspredt liggende Distrikter, Byer og Slotte i begge Hertugdømmene bleve lagde til Enhvers Lod. Adolfs Andeel blev kaldet den gotthorpske, Hanses den haderslebske og Kongens den senderborgske efter de vigtigste Slotte. Som Hertuger i Holsteen vare alle tre Brødre Vasaller af den tydske Kaiser, som Herrer over Slesvig af den danske Konge, og Hans og Adolf skulde derfor formelig belønnes af Christian med deres i Slesvig beliggende Besiddelser, men denne Cerimoni fandt aldrig Sted, fordi Kongen paastod, som Ret var, at hans Brødre skulde, som danske Vasaller, gjøre Riget Lønstjeneste af deres Lande, men disse vilde være frie derfor. Forholdet mellem Brødrene blev fra den Tid mindre venstabeligt, men Skylden var ikke Christians, som ikke kunde bortgive Rigets Rettighed.

Det er allerede bemærket, at Middelalderens sterke Mage, Adelsens ubegrændede Overmod og dens Puffen paa egen Magt, som bragte den til at

sætte Retten i Epydstagen, ingenlunde i Reforma-
 tionsaarhundredet var ganske undertrykt ved de imod
 dette Onde trufne Foranstaltninger. Tydsfflands Hi-
 storie vedblev endnu at vise enkelte Exempler paa,
 hvad ubændige Fyrster og Adelsmænd torde tillade
 sig til Trods for Domstolenes Kjendelser, dem de rin-
 geagtede og haanede, naar de ei ledsagedes af streng
 og siebliffelig Execution. Ogfaa af dette Slags
 Fiender havde Christian nogle, som voldede ham
 Ubhageligheder nok. En meklenborgsk Adelsmand,
 Martin Waldenfels, troede sig fornærmet af nogle
 Holstenere, og for at hævne sig, overfaldt han i Ma-
 ret 1543 paa Stimandsviiis paa Landeveien Biskoppen
 af Lybek, Balthazar Rankau, da Denne ledsaget af en
 ung pomerisk Adelsmand var paa Reisen til et ham til-
 hørende Gods. Waldenfels slæbte sin Fange til Mek-
 lenborg og var ikke at bringe til at læsgive ham, da
 han af Domkapitlet, eller af Christian, som Biskoppens
 Skjtsherre, vilde udpine Penge for hans Befrielse.
 Alle Kongens Besværinger herover til de meklenborg-
 ske Hertuger, hvis Undersaat Waldenfels var, frug-
 tede intet, og efter fire Aar dede Rankau, som hans
 Fange. Waldenfels foregav tilsidst, at han, som
 før havde tjent den danske Konge, endnu havde Sold
 tilgode hos ham, og under Forevending, at han vilde
 giere sig selv betalt, fordi han ei paa anden Maade
 kunde faae sine Penge, samlede han Folk, herjede og

plyndrede ved de holsteenske Grændser og truede med Indfald. Han udstedede endog et formeligt Feidebrev imod Kongen, og Denne maatte ruste sig for at sikre sine Lande mod hans Troppers Voldsomheder. Vel blev han, som Fredsforstyrret erklæret i det tydske Riges Akt, og de strengeste Befalinger udgik fra det kaiserlige Hof til de meklenborgske Hertuger om at straffe Stimanden, men de adløde ikke, og Waldensfels fandt Understøttelse og Beskyttelse paa flere Steder i Tydskland. At denne Voldsmand blev ustraffet fristede til Efterligning, og ei længe efter at Waldensfels havde bortført Biskoppen af Lybek, gjorde en Pogvisch en anden Adelsmand, Jacob Rantzau, med hvem han havde Tvistighed, til sin Fange og ferte ham ligeledes over Grændsen til det Meklenborgske, og han lod sig ligesaa lidt som Waldensfels bringe til at gjere sin Uret god.

I Christians sidste Leveaar indtraf de Uroligheder i Liffland, som foranledigede denne Ordensstats fuldkomne Oplesning. Ruslands mægtige og krigerske Czar, Ivan den anden, brød i Maret 1558, efter langvarige Stridigheder med Sværdordenen ind over Grændserne, erobrede Narva og Derpt og truede Reval. Overalt udbredte sig Angest for de barbariske Fiender, og af denne benytter sig Münchhausen, en Adelsmand, som af Christian den tredje var sat til Commandant paa en, Kongen tilhørende lifflandsk

Fæstning, Kolk. Han troede maaskee, her at see en Leilighed til at fornye Dannemarks gamle Herredømme over Estland, og han bevæger Reval til at give sig under hans Beskyttelse. Han lægger Besætning i Revals Slot, modtager Borgernes Trofskabseed til Christian den tredie, og forsvarer Byen mod Russerne i et heelt Aar. Dette var skeet Christian uafvidende, men kort efter ankom Deputerede fra Byen Reval og den estlandske Adel for at udbede sig Dannemarks Beskyttelse mod Ivan. Da Ordensmesteren erfarede dette, affendte han ligeledes en Gesandt til Danmark og udbad sig af Christian, at han vilde levere tilbage til Ordenen, som Landets retmæssige Overherre, Byen og Slottet Reval, og hertil var Kongen strax villig. Han indsaae lettelig, i hvormegen Vidtæftighed han maatte indblande sig ved at ville forsvare denne fratliggende Besiddelse, og han gav Münchhausen Befaling at forlade Revals Slot og overgive det til Ordenen. Til dennes Gesandt svarede han, at de Lande, Gud havde givet ham, vare ham nok; han ønskede kun at kunne bestyre dem vel, og det var langt fra, at han vilde benytte Ordenens nuværende ulykkelige Omstændigheder til at tilegne sig, hvad han ei havde nogen Ret til.

Ville vi nu søge i Korthed at characterisere Christians Politik mod fremmede Magter, da maae vi vel indrømme, at den fortjener at kaldes retfærdig,

fredelig og besindig. Han synes temmelig at have truffen den rette Middelvei mellem den sløve Passivitet, som lader Tingene gaae, som de kunne, og selv kun nedtvungen griber ind for at give dem en anden Retning, og den urolige, hovmodige Virksomhed, som anmaser sig selv at kunne raade for Begivenhederne, og styre deres Udvikling. I en Tid, som den revolutionære vi have gennemlevet, ere Menneskene meest tilbøielige til den sidste Yderlighed, og Maaige ville vel derfor beskylde Christian for Mangel paa Virksomhed, men til denne vor Tids Svaghed, som kalder sig selv Kraft og Dygtighed, kunde han med sin religiøse Stemning ikke let henfalde.

Nogle enkelte Træk til Christians Characteristik, som ere os opbevarede, bør ikke blive ubemærkede, naar vi ville danne os den rigtige Forestilling om hans Gienkommelighed. At han besad et menneskekjært Hjerte og ønskede at gjøre alt muligt for at lindre menneskelig Nød, derpaa har han givet mange Beviser, og endeel af disse staae endnu omkring i vore Kjøbstæder, som talende Vidner herom. En betydelig Deel af det geistlige Gods og af de ledigstaaende Klosterbygninger bleve anvendte til Fattiges og Nødlidendes Underholdning, og paa sin sidste Reise gennem Provindserne i Maret 1558 underrettede han sig især om de Fattiges Forsørgelse, og en Følge heraf var det vel, at der paa Herredagen i

Golding, som blev holdt samme Aar, udkom en Forordning om Fattigvæsenet og en Bestemmelse, at der i alle Byer skulde oprettes Høspitaler. Hans Gavnildhed mod Lærde er før omtalt, og denne strakte sig endog til fortjente Udlændinge. Luther, Melanchthon og Bugenhagen modtog ofte Foræringer af ham, og fra 1542 af tildeelte Kongen dem en aarlig Pension, 50 Daler til hver. Hvad der især gavslige Gaver deres Værd, var den fordringsløse og hjertelige Naade, paa hvilken de bleve givne. I de Breve, som Kongen skrev til disse Mænd, hersker en saadan Tone, at man ei skulde troe, at det var en Konge, der skrev til en Privatmand, men den ene Ven til den anden, og til en saadan, hvem Brevskriveren ansaae sig heiligen forbunden. Saa stor Priis satte Christian paa de Tjenester, som disse vittenbergske Lærde havde beviist ham og hans Folk i den vigtige Reformations Sag. Da Christian engang sender Bugenhagen en Nytaarsgave til hans Kone, vedfæier han en lignende til Luthers og Melanchthons Hustruer, og beder dem modtage det Tilsendte ei som en Gave, men som en Grøndring fra ham. Efter Luthers Død tillagde Kongen hans Enke samme aarlige Understøttelse, hvortil hun heiligen var trængende. Paa Catharina Boras, Luthers Enkes Forben bevilgede Kongen ogsaa den vittenbergske Professor Georg Major en lignende aarlig Pension,

fordi han havde været en Meiesøn af Luther. Overdreven Yppighed og Pragt i Klæder kunde Christian ei lide, og da Moden engang havde indført et Slags Beenklæder *) af en overdreven Bidde, og denne edfle Dragt fandt Bifald blandt de Fornemme, kunde Kongen ikke tilbageholde Yttringen af sit Mishag, men spottede ofte derover, og kaldte dem: "Fra Zuus og Gaard". Da Moden dog vedblev ved Hoffet, lod han udgaae en Forordning, som forbed denne Yppighed, men, da dette endnu ikke hjalp, lod han disse vide Beenklæder skære i Stykker paa Kroppen af nogle Hofmænd, som bare dem.

Christian var tilgængelig for Alle og Enhver, og herte personlig paa den Ringestes Unliggende, og, naar han reiste omkring i Provindserne, modtog han villigen Folkets Besværinger og søgte strax at afhjælpe de foresundne Misbrug og Uordener. Han var langt fra at billige den i de Tider saa almindelige Drikke-lyst, men var selv et Mønster paa Maadehold og Orden i sin Levemaade. Han havde Sands for høiere og værdigere Glæder og troede aldrig at have Tid tilovers, som han behøvede at fordrive eller

---

*) Switfeld kalder dem en Esterligning af de tydske Landsknegtes Dragt, og siger, at der ofte til eet Par flige Hoser gik 80 Alen mere eller mindre, saa meget at 8 eller 10 "fortraadige" Mennesker vilde have haft nok deraf.

dræbe ved Kortspil. Eftertanke og Erfaring havde givet ham den rigtige Maalestof til at bedømme sin Tids politiske Begivenheder og de mange Krige, som opvakte sædvanligen af de uøleste Bevæggrunde og de laveste Lidenskaber. "En smule Hovmod" yttrede han ved en saadan Leilighed, var Marsag til de fleste Krige: "Fyrsterne kunde, naar de kun selv vilde, leve som Engle paa Jorden". En Svaghed, som vel ei uden Grund tillægges Christian, er den, at han lod sig formeget bestemme af sin Dronning Dorotheas Anskuelse og Raad, og disse, mener man, paadrog den, i saa mange Henseender fortjente, mægtige og rige Adelsmand, Peter Dre, sin Konges Unnaade. I Maret 1558 blev han anklaget for forskjellige Forseelser, og, da han istedet for at møde for Retten, begav sig ud af Riget, gik der Dom over ham. Efter flere Mars Ophold i Udlandet (blandt andet i Lothringen ved Enkehertuginde Christines Hof) kom han tilbage under Frederik den anden. At han har paadraget sig Dronningens Ungunst, og derfor ikke troet det raadeligt at blive i Fædrelandet, synes vist nok, men han har neppe været bredefri, men ved Overmod og Trodsen paa sin Rigdom vel ogsaa stødt Kongen.

Christian var svagelig af Helbred, og opnaaede ingen høi Alder, thi han døde den 1te Januar 1559 paa Golding Slot, hvor han saa gjerne opholdt sig.

Hans Lig blev først bragt til Odense, og der bisat, men siden fært til Roeskilde, hvor Sønnen, Frederik den anden, lod i Domkirken opføre et pragtfuldt Gravminde af Marmor over ham.

Dersom disse Blade have bidraget noget til hos Læseren at vække Kjærlighed til og Agtelse for den Konges Minde, som for tre Aarhundreder siden under vanskelige Omstændigheder styrede med Kraft og Visdom for Dannemarks Rige, da have de opfyldt deres Bestemmelse. Dersom Christian ikke staaer for Læserens Dine, som et af de elskeligste Mennesker, og, saavidt Tidensalderen og dens Vilkaar tillode det, som en gavnlig og velgjørende Konge, da maa Forfatteren ene og alene bære Skylden. Billedet har sine Pletter, men hvilket menneskeligt Billede er fri for disse? og vi maae dog tilstaae, at de ere faa, og at vi sjelden træffe paa Characterer, der fremstille sig for den prøvende og demmende Efterslægt i den sædelige Reenhed, som Christian den tredies. Historieffriberne have ogsaa med en sjelden Enighed erkjendt dette, og selv Den blandt de Nyere, som er mindst tilbøielig til at rose, G. L. Baden, som ellers sædvanlig stiller sig i Opposition mod de hidtil almindelig gjeldende Domme om Personer og Begivenheder, selv han tilstaaer om denne Konge: "Christian var et fortræffeligt Menneske, retfærdig, gudhengiven, fredelig, fælsom og tarvelig". Siden lægger han til:

”Stor Regent kunde han, deels som Fremmed for de
 ”Folk, han kom til at regere, hvis Sprog han ikke
 ”kunde enten tale eller skrive, deels saa læntebunden,
 ”som han af sit Rigsraad var, ikke blive”. Denne
 Dom vil ingen finde ubillig, helst med Hensyn til den
 sidst anførte Hindring for hans større Virksomhed, som
 Regent. Ogsaa Holberg fælder en lignende Dom
 om Christian, at Danmark vel har havt større,
 men neppe bedre Konge, og siden er det i de historiske
 Lærebøger næsten bleven en staaende Typus for Be-
 dømmelsen af denne Konge, at han vel var en god,
 men ingen stor Konge. I Grunden er dette en selsom
 Bemærkning, der lyder omtrent, som om man vilde
 lægge en Mand det til Last, at han ikke henherer
 blandt Naturens største Sjældenheder. Betænke vi,
 hvor ubestemt Benværelsen: Stor er og maa være,
 og at den hele Historie kjender yderst faa Regenter,
 som man i Ordets strengere Betydning kan tillægge
 dette Navn, og at Flere af dem, som man har hæ-
 dret dermed, mere have glimret ved opsigtgjørende
 Bedrifter, end været til Velsignelse for det Land, til
 hvis Styrelse, de vare kaldede: saa ville vi vel ind-
 rømme, at en saadan, som det synes, dadlende Be-
 mærkning, indeholder indirect en stor Roes.

Ogsaa den hele Tidsalders Mand og Vilkaar, i
 hvilken Christian den tredie virkede, har jeg stræbt
 at kalde tilbage i vor Grindring, og naar vi derved

ledes til at anstille en Sammenligning mellem Tinges Stilling i Europa og i vort Fædreland, som den dengang var, og som den nu er, da kunne vi i mange Henseender ikke miskjende en mærkelig Fremgang til det Bedre, men vi bør heller ikke lufte Vinene for den sjeldne Lykke, som blev Danmark til Deel, at ligesom det gjennemlevede en vigtig Afdeling af det urolige, ved religiøse Strænger heftigen bevægede 16de Aarhundrede under en gudfrygtig, retfærdig og besindig Konge, som Christian den tredie, saaledes blev det i vor endnu langt mere stormfulde Tid styret af den faderligsindede Frederik den sjette, der deels som Regent under sin Faders Navn, og deels som Konge, har ved sin retfærdige, kraftfulde og kloge Fremfærd ei blot afværget fra dets Gnemærker saa uendelig meget Ondt, men i det han viselig benyttede Tidsaanden og hørte dens billige Fordringer, ledet Folket saa betydelig fremad paa den aandelige Udviklings Bane.

Vel maa da enhver ærlig Danskk, naar han kaster sit Blik ud over den skjulte Fremtid, gjere den Ven for sit Land: Gud skjenke Danmark mange Konger, som ligne Dets tredie Christian og sjette Frederik i Kjærlighed til Folket, i varm Følelse for den hellige Kongepligt, og i kristelig Retsindighed!
